

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra žurnalistiky

Ondřej Kvapilík

**Summity mezi USA a SSSR v letech 1985 a
1988 v československém tisku**

Bakalářská práce

Praha 2010

Autor práce: **Ondřej Kvapilík**

Vedoucí práce: **PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2010**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

KVAPILÍK, Ondřej. *Summity mezi USA a SSSR v letech 1985 a 1988 v československém tisku*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, 2010. 90 s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Petr Bednařík, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce „Summity mezi USA a SSSR v letech 1985 a 1988 v československém tisku“ pojednává o způsobu zobrazení ženevské a moskevské schůzky v soudobém československém tisku, které dále porovnává s ohledem na vývoj vztahů mezi oběma velmocemi a na změnu mediálního prostředí v sovětském bloku. V teoretické části poskytuje důležité historické souvislosti této problematiky, například informace o cenzuře v Československu nebo o politice glasnosti, a stručně charakterizuje sledovaná periodika i jednotlivé summity mezi Ronaldem Reaganem a Michailem Gorbačovem, které se uskutečnily v druhé polovině osmdesátých let. Praktická část se věnuje podrobné kvalitativní analýze obsahů zvoleného československého tisku, tedy Rudého práva, Zemědělských novin a Svobodného slova. Zobrazení obou schůzek je následně shrnuto s ohledem na využívané novinářské postupy, na témata, jimiž se soudobá periodika zabývala, a na charakteristiku schůzek v odborné literatuře. Nakonec práce zobrazení obou summitů porovnává a hledá příčiny rozdílů a vývoje mediální prezentace těchto událostí. Závěr práce pak obsahuje rekapitulaci všech zjištěných skutečností.

Annotation

The bachelor thesis named „Summits between USA and USSR in 1985 and 1988 in Czechoslovakian Press” deals with the presentation of the summit meetings in Geneva and Moscow in contemporary Czechoslovakian newspapers and compares it with regard to the development of relations between the two superpowers and the change in the media environment of the Soviet bloc. In the theory section the thesis provides relevant historical context of the theme, such as information on censorship in Czechoslovakia or the policy of Glasnost, and characterizes both the monitored periodicals and the summit

meetings between Ronald Reagan and Mikhail Gorbachev, which took place in the second half of 1980's. The practical part covers detailed qualitative content analysis of the selected Czechoslovakian press, that is the Rudé právo, Zemědělské noviny and Svobodné slovo dailies. The presentation of the summit meetings is then summarized with regard to the employed journalist techniques, the topics covered in contemporary periodicals and the characteristics of the summit meetings in specialized literature. In the end the thesis compares the presentation of both summit meetings and searches for the cause of respective differences and the development of the media presentation of the events. The conclusion of the thesis then recapitulates all the discovered facts.

Klíčová slova

Ronald Reagan, Michail Gorbačov, Ženeva 1985, Moskva 1988, summit, jaderné odzbrojení, Rudé právo, Zemědělské noviny, Svobodné slovo

Keywords

Ronald Reagan, Mikhail Gorbachev, Geneva 1985, Moscow 1988, Summit, Nuclear Disarmament, Rudé právo, Zemědělské noviny, Svobodné slovo

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Vlastní text práce bez anotací a příloh má celkem 112 876 znaků s mezerami (resp. 142 484 znaků vč. poznámek pod čarou), tj. 63 normostran (resp. 79 normostran).
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne

Ondřej Kvapilík

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval především panu doktoru Bednaříkovi za cenné připomínky a za čas, který strávil s konzultováním této práce.

Obsah

ÚVOD	13
METODIKA	14
1. TEORETICKÁ ČÁST	16
1.1. PERESTROJKA A GLASNOST'	16
1.2. PŘEDPOJATOST MÉDIÍ A PROPAGANDA	17
1.3. CENZURA V ČESKOSLOVENSKU	18
1.4. STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA SLEDOVANÝCH PERIODIK	20
1.5. CHARAKTERISTIKY SCHŮZEK	21
1.5.1. Ženevský summit	21
1.5.2. Moskevský summit	23
1.5.3. Ostatní summity	24
1.5.3.1. Summit v Reykjavíku	24
1.5.3.2. Summit ve Washingtonu	25
2. PRAKTICKÁ ČÁST	26
2.1. ŽENEVSKÝ SUMMIT	26
2.1.1. Ženevský summit v jednotlivých periodikách	26
2.1.1.1. Rudé právo	26
2.1.1.1.1. Zpravodajství	26
2.1.1.1.2. Publicistika	36
2.1.1.2. Zemědělské noviny	40
2.1.1.2.1. Zpravodajství	40
2.1.1.2.2. Publicistika	42
2.1.1.3. Svobodné slovo	44
2.1.1.3.1. Zpravodajství	44
2.1.1.3.2. Publicistika	45
2.1.2. Analýza zobrazení ženevského summitu	46
2.1.2.1. Analýza novinářských postupů	46

2.1.2.2. Analýza zobrazení obsahu	49
2.2. MOSKEVSKÝ SUMMIT	50
2.2.1. <i>Moskevský summit v jednotlivých periodikách</i>	50
2.2.1.1. Rudé právo	50
2.2.1.1.1. Zpravodajství	50
2.2.1.1.2. Publicistika.....	54
2.2.1.2. Zemědělské noviny	57
2.2.1.2.1. Zpravodajství	57
2.2.1.2.2. Publicistika.....	58
2.2.1.3. Svobodné slovo	60
2.2.1.3.1. Zpravodajství	60
2.2.1.3.2. Publicistika.....	60
2.2.2. <i>Analýza zobrazení moskevského summitu</i>	62
2.2.2.1. Analýza novinářských postupů	62
2.2.2.2. Analýza zobrazení obsahu	64
2.3. POROVNÁNÍ ŽENEVSKÉHO A MOSKEVSKÉHO SUMMITU.....	66
2.3.1. <i>Porovnání rozdílů v zobrazení schůzek</i>	66
2.3.2. <i>Příčiny rozdílů v zobrazení</i>	68
3. ZÁVĚR.....	71
RESUMÉ.....	74
SUMMARY.....	75
LITERATURA A PRAMENY.....	76
SEZNAM PŘÍLOH.....	80

Úvod

Tématem bakalářské práce je prezentace prvního a posledního summitu mezi americkým prezidentem Ronaldem Reaganem a sovětským generálním tajemníkem ÚV KSSS Michaiilem Gorbačovem v soudobých československých novinách. Summity proběhly v Ženevě v polovině listopadu 1985 a v Moskvě na přelomu května a června 1988 a přinesly významný posun jak v oblasti americko-sovětských vztahů, tak ve vývoji studené války¹ obecně. Dobové československé mediální obsahy týkající se těchto zásadních událostí světových dějin dvacátého století nebyly dosud podrobně analyzovány.

V teoretické části má práce poskytnout důležité historické souvislosti problematiky, například Gorbačovovu politiku perestrojky a glasnosti či vývoj cenzury v komunistickém Československu, a na jejich základě popsat vlivy a okolnosti, které v osmdesátých letech 20. století formovaly československou mediální scénu. Dále stručně představí zkoumaná periodika a nastíní problematiku tehdejší novinářské práce. Kromě toho také charakterizuje jednotlivé summity mezi oběma státníky, které se v druhé polovině osmdesátých let uskutečnily. Praktická část se potom věnuje kvalitativní analýze obsahů soudobého československého tisku, jejímž prostřednictvím porovná přístup těchto médií k jednotlivým schůzkám. Komparace bude provedena s ohledem na zobrazení těchto událostí v odborné literatuře a ve vztahu k historickým souvislostem a pomalu se proměňující politické situaci. Periodika zvolená pro analýzu, Rudé právo, Zemědělské noviny a Svobodné slovo, představují hlavní zástupce celostátního denního tisku v tehdeším Československu. Rudé právo bylo vybráno jako ústřední deník KSČ, tedy list s předpoklady nejvyšší tendenčnosti, a zároveň jako noviny s nejvyšším nákladem, Svobodné slovo naopak patří k deníkům jiných politických subjektů, v jejich případě Československé strany socialistické, a Zemědělské noviny zastupují oborový tisk. V zájmu důkladnější analýzy mediálních obsahů se autor oproti tezí zaměřil především na praktickou analýzu a omezil historický přehled na rovině práce s teoretickými příručkami. Rovněž řazení a členění kapitol bylo podřízeno požadavku na větší přehlednost textu.

¹ Studená válka – „dlouhodobý globální konflikt mezi kom. A dem. Státy, který probíhal v nejširším časovém vymezení od konce 2. svět. války do zhroutení komunismu (jako ideologie a systému) koncem 80. let.“ – *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996-. 4 sv. 2944 s. ISBN 80-85841-17-7, s. 516.

Na základě dnešního pohledu odborníků lze konstatovat, že oblast zájmu práce, tedy summitu mezi USA a SSSR, představuje jedny z nejdůležitějších událostí mezinárodní politiky konce 80. let 20. století. Vzhledem k ideologické inklinaci tehdejšího Československa k Sovětskému svazu je zajímavé sledovat míru objektivitu v československých médiích a způsob, jakým se média vypořádala s prezentací Spojených států v pozici partnera Sovětského svazu. Z hlediska vývoje zobrazení schůzek je pak zajímavé zjistit, zda lze v novinách nalézt rozdíly mezi ženevským summitem, k němuž došlo pouze několik měsíců po představení politiky glasnosti, a schůzkou v Moskvě, kdy se již projevíly změny ve vnitřní i zahraniční politice Sovětského svazu.

Metodika

K rozboru informací poskytovaných soudobým tiskem jsme vybrali tři celostátní deníky vycházející na dnešním území České republiky, a to Rudé právo, Zemědělské noviny a Svobodné slovo. Dále čerpáme z odborných publikací, které dané události popisují z historického hlediska. Výběr tří deníků umožňuje do značné míry extrapolovat výsledky analýzy na celý tehdejší československý tisk a lze z nich usuzovat na převažující zaměření a pohled na události v soudobých médiích. Vzhledem k tomu, že zkoumané noviny čerpaly ve velké míře ze stejných zdrojů, především v případě agenturního zpravodajství, zvolili jsme jako hlavního zástupce československého denního tisku Rudé právo, které bylo vlajkovým deníkem vládnoucí Komunistické strany Československa. U ostatních dvou deníků se v případě shodného obsahu, tedy například agenturních zpráv, zaměříme na odlišnosti oproti Rudému právu.

Rozbor soudobých novin jsme rozdělili na zpravodajskou² a publicistickou³ část, přičemž ve zpravodajství sledujeme především pravdivost a úplnost informací, zatímco

² Zpravodajství – „označení jedné ze základních novinářských činností a zároveň i produktu této činnosti. Zpravodajství stojí na informacích a faktorech, které vyhledává, shromažďuje, třídí, vybírá, interpretuje a předává prostřednictvím médií recipientům. Zprostředkovává rozmanité a společensky podstatné informace odrážející myšlenkovou pluralitu společnosti a sloužící veřejnosti k utváření vlastních názorů. Proto má být zpravodajství pokud možno přesné, vyvážené, nepředpojaté a poctivé při výběru, zpracování a prezentaci, nestranné, aktuální, včasné, jasné a srozumitelné. Na rozdíl od publicistiky nemá obsahovat novinářův názor, pouze tlumočit fakta.“ – OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace. Praha: Libri, 2007. 263 s. ISBN 978-80-7277-266-7, s. 240–241.

v oblasti publicistiky se zaměřujeme primárně na předpojatost a ideologické⁴ zabarvení textu. Většina historických publikací pak pochází z pozdější doby a byla vydána v demokratických režimech, takže je lze považovat za poměrně věrohodný zdroj informací.

Sledované období v jednotlivých denících jsme nastavili v rozmezí dva týdny před zahájením schůzek a tři týdny po jejich ukončení – pro ženevskou schůzku se tedy jedná o období od 5. listopadu do 12. prosince 1985 a pro moskevský summit je to doba od 15. května do 22. června 1988. Tato perioda by měla pokrývat naprostou většinu informací, jež se v médiích k tématům ženevského a moskevského summitu objevily.

K rozboru soudobého denního tisku tato práce využívá především metody historické srovnávací analýzy. Důraz je kladen na kvalitativní výzkum, který vzhledem k záměru práce představuje nejvhodnější vědecký postup. Protože však neexistuje všeobecně uznávaná definice kvalitativního výzkumu⁵, je obtížné použitou metodiku přesněji klasifikovat. Převážná většina dat, která jsou následně analyzována, vychází ze zkoumání zobrazení událostí v soudobém denním tisku, přičemž analýza, spolu se syntézou, představuje také hlavní využívaný postup.

³ Publicistika – „označení žurnalistické tvorby i části žurnalistické produkce; činnost zaměřená k veřejnosti, určená ke zveřejnění. V užším smyslu pojmu činnost spojená se stanoviskem, objasňující události, situaci nebo myšlenky [...]. Na rozdíl od zpravodajství, kde se uplatňují především fakta, publicistika kromě informací obsahuje názor, hodnocení, a subjektivní přístup, zahrnutý pojmy, soudy, postoje, kombinuje analytický a syntetický přístup, jejím výsledkem je poznání a eventuálně přesvědčení a získání recipienta. [...] Mezi žánry publicistiky patří novinový článek, sloupek, fejeton a také v elektronických médiích používaná reportáž a interview.“ – OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 164.

⁴ Ideologie – „v dikci kritické teorie společnosti a zejm. marxismu výraz pro soubor idejí vládnoucí třídy, která legitimizuje svou moc tím, že své partikulární zájmy prezentuje jako univerzální zájmy celé společnosti“ – REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7, s. 82.

⁵ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2, s. 50.

1. Teoretická část

1.1. Perestrojka a glasnost'

Poté, co byl generálním tajemníkem Komunistické strany Sovětského svazu 11. března 1985 zvolen Michail Gorbačov⁶, došlo k zásadnímu zlomu v politice SSSR. Nový vůdce již nemohl ignorovat stagnaci a další ekonomické problémy posledních deseti let, které byly podle jeho slov socialismu cizí. Analýza situace nejprve zjistila zpomalení ekonomického růstu a zásadní snížení efektivity práce⁷. Země se nacházela na pokraji krize. Tato skutečnost byla oznámena na plenárním zasedání ÚV KSSS v dubnu 1985, které představilo novou strategii – perestrojku⁸ – a formulovalo její základní principy⁹.

Na jaře roku 1985 tak byl zahájen proces otevřenosti, demokratizace a společenských proměn. „*Pojmy jako ‚perestrojka‘ a ‚glasnost‘¹⁰ se brzy staly známé takřka na celém světě a postupně také došlo k radikálním posunům v mezinárodně politické situaci, ve vztazích mezi Východem a Západem*“¹¹. Právě díky tomu bylo možné začít novou kapitolu sovětsko–amerických vztahů.

Situace v Československu však byla jiná. Občané doufali, „*že i u nás dojde k změnám, že bude vyřešen zejména ‚dočasný pobyt vojsk‘ na našem území, že moc KSČ bude alespoň částečně oslabena. Zpočátku bylo možné ve vedení strany a vlády zaznamenat jistou paniku, ale nestalo se nic. Pojem ‚přestavba‘ byl skloňován ve všech*

⁶ MURRAY, Donald. *Demokracie despotů*. Praha: G plus G, 1997. 248 s. ISBN 80-86103-05-6, s. 9.

⁷ GORBACHEV, Mikhail. *Perestrojka: New Thinking for Our Country and the World*. New York: Harper and Row, 1987. 254 s. ISBN 0-06-039085-9, s. 19.

⁸ Perestrojka – „označení reformního programu, který v býv. SSSR začal realizovat M. S. Gorbačov v pol. 80. let“, jednalo se o „pokus o přechod od ekonomiky plánované k ekonomice tržní“ – *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*, s. 452–453.

V československých médiích se pro ni používal pojem „přestavba“ – NOVOTNÁ, Jiřina. *Pojmenování ‚perestrojka‘ a ‚glasnost‘ v kontextu naší žurnalistiky*. Praha: Čs. rozhlas, 1987. 16 s. Pro vnitřní potřebu, s. 12.

⁹ GORBACHEV, Mikhail. *Perestrojka: New Thinking for Our Country and the World*, s. 24.

¹⁰ Glasnost – „veřejná informovanost a otevřená politika; termín zavedený do politiky reformního kom. sov. kursu M. S. Gorbačova“ – *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*, s. 51.

„Naše sdělovací prostředky za něj dosud nejčastěji volily spojení ‚veřejná informovanost‘, veřejné posuzování či ‚veřejné projednávání‘ určitých záležitostí celospolečenského charakteru“ – NOVOTNÁ, Jiřina. *Pojmenování ‚perestrojka‘ a ‚glasnost‘ v kontextu naší žurnalistiky*, s. 12.

¹¹ SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. Rudé právo a opozice: Od Charty 77 k Několika větám. In BITTMAN, Ladislav; SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. *Manipulátoři: o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*. Praha: Karolinum, 1992. 253 s. ISBN 80-7066-621-8, s. 106.

*pádech ('glasnost' již méně), prostoupil všechny sféry života, ale jen na úrovni verbální, v praxi neznamenal nic*¹².

Očekávaný úspěch ale perestrojka a glasnost nepřinesly ani v ostatních zemích socialistického bloku, což po rozpadu Sovětského svazu uznal sám Michail Gorbačov. Achillovou patou socialismu byla podle něj „*neschopnost spojit socialistický cíl s podmínkami pro efektivní práci a pobídkami k individuální iniciativě. V praxi se začalo ukazovat, že nejlépe ze všeho poskytuje takové pobídky trh*“¹³.

1.2. Předpojatost médií a propaganda¹⁴

Vzhledem k tomu, že československá média v osmdesátých letech dvacátého století stále podléhala cenzuře¹⁵ ze strany státu, konkrétně úřadům pro tisk a informace (viz 1.3. Cenzura v Československu), a že vrcholní politici v komunistických zemích „*mohli očekávat přizpůsobení denní agendy ve zpravodajství podle svých priorit*“¹⁶, nelze od soudobých médií očekávat splňování požadavků na „*včasné, pravdivé a nezkreslené informace*“, jejichž poskytování v dnešní době uvádí jako hlavní právo občanů například etický kodex novináře vydaný Syndikátem novinářů ČR¹⁷. Od komunistických médií se naopak vyžadovalo, aby prezentovala zprávy a názory způsobem, který „*povede k organizování a mobilizaci mas*“, a „*jejich úlohou bylo poskytování nadšené podpory k budování socialismu a obraně vlasti*“¹⁸.

Československá veřejnost tak byla „*každodenně manipulována zkreslenými, polopravdivými i lživými informacemi s cílem vyvolat žádoucí postoje jako např. bezmeznou lásku k SSSR a naopak nesmiřitelnou nenávist k třídnímu nepříteli a*

¹² Tamtéž.

¹³ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*. Praha: Slovart, 2006. 278 s. ISBN 80-7209-843-8, s. 206.

¹⁴ Propaganda – v běžném každodenním užití se jedná o manipulaci médií s cílem dosažení společenské kontroly – JIRÁK, Jan; KÖPPOVÁ, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2007. 207 s. ISBN 978-80-7367-287-4, s. 156.

¹⁵ Cenzura – „v oblasti tisku, resp. vědy a kultury mocenský nástroj určený ke kontrole informací určených k veřejnému šíření“ – OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 37.

¹⁶ SPARKS, Colin. *Communism, Capitalism and the Mass Media*. London: SAGE Publications Ltd., 1998. 214 s. ISBN 0-7619-5075-3, s. 42.

¹⁷ Syndikát novinářů ČR (1998). Syndikát novinářů České republiky | Etika: Etický kodex novináře [online]. [cit. 2010-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>>.

¹⁸ SPARKS, Colin. *Communism, Capitalism and the Mass Media*, s. 43.

*imperialismu*¹⁹. K tomuto postupu tehdejší novináře vedly například i soudobé učebnice žurnalistiky. Podle jedné z nich se „*revoluční proletářská a komunistická žurnalistika nepotřebuje zakrývat rouškou ‚nestranickosti‘ či ‚nadstranickosti‘, jako to často dělá buržoazní žurnalistika se svými antihumánními a zákonitostí vývoje společnosti odporujícími cíli*“²⁰.

Všechny tyto skutečnosti se musely nutně projevit i na zpravodajství a publicistice v soudobých československých denících. Informace, které média poskytovala o schůzkách mezi Reaganem a Gorbačovem, respektive mezi USA a SSSR, tak musely být vzhledem k dlouhodobě napjatým vztahům mezi oběma velmocemi zákonitě o to více zkreslené. Při rozboru denního tisku z osmdesátých let je tedy nutné k těmto faktům přihlížet.

1.3. Cenzura v Československu

Zavedení cenzury v komunistickém Československu se datuje již k únoru roku 1948, kdy se „*komunisté spolu s mocí ujali i řízení médií*“²¹. Režim tak do československých podmínek „*transplantoval [...] sovětský socialistický model včetně drastické kontroly tisku a propagandistické role masových sdělovacích prostředků*“²², jejichž úlohou bylo „*izolovat občana Československa od ‚nevhodných‘ domácích a zahraničních informací, znemožňovat mu či alespoň deformovat kontakt se světovými názorovými proudy a orientovat tak žádoucím směrem jeho názory*“²³. Instituce vykonávající cenzuru v Československu prošly v průběhu čtyřiceti let řadou změn. Pět let po převratu, 22. dubna 1953, byla založena první cenzurní instituce pod názvem Hlavní správa tiskového dohledu. Ta byla v prosinci 1966 přejmenována na Ústřední publikační správu, která fungovala až do svého zrušení v roce 1968. Na začátku roku

¹⁹ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. Strana, stát a masmédiá. In BITTMAN, Ladislav; SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. *Manipulátoři: o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 55.

²⁰ HUDEC, Vladimír. *Úvod do teorie žurnalistiky*. Praha: Novinář, 1982. 263 s. Bez ISBN, s. 72.

²¹ KONČELÍK, Jakub. Cenzura. In KOCIAN, Jiří. *Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989* [online]. Elektronická publikace, 2006, [cit. 2010-05-03] Dostupné z WWW:

<http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Priručka48_89.pdf>, s. 15.

²² BITTMAN, Ladislav. Předmluva. In BITTMAN, Ladislav; SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. *Manipulátoři: o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. vii.

²³ KONČELÍK, Jakub. Cenzura. In KOCIAN, Jiří. *Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989* [online], s. 15.

1969 ve spojitosti s federalizací ČSSR pak byly založeny úřady pro tisk a informace²⁴. Pro tuto práci je však relevantní pouze situace v druhé polovině osmdesátých let.

V této době v Československu působily v oblasti cenzury již zmíněné úřady pro tisk a informace, a to Český úřad pro tisk a informace (ČÚTI) a Slovenský úrad pre tlač a informácie (SÚTI)²⁵, fungující od ledna 1969²⁶ do dubna 1988, kdy „jejich pravomoci přešly na odbory tisku a informací republikových ministerstev kultury“²⁷. Od roku 1980 potom jako „střešní cenzurní orgán“ fungoval Federální úřad pro tisk a informace (FÚTI)²⁸. Ten byl po „celou dobu své existence nástrojem unifikace a normalizace v oblasti masmédií“²⁹, a to již tím, že „rozhodoval o registraci novin a časopisů“³⁰. Všechny zmíněné úřady uplatňovaly především následnou cenzuru, „předběžná cenzura nebyla oficiálně jejich náplní“ – přistupovaly k ní pouze ve vybraných případech³¹. Oficiálním posláním ČÚTI a SÚTI pak bylo „hodnocení a analýza činnosti masmédií na příslušném území, registrace periodického tisku, sledování dodržování tiskového zákona, zabezpečování informační politiky vlády a vyhodnocování zahraničních masmédií“³². Při založení střešního úřadu FÚTI, který se za svou činnost zodpovídal federální vládě a byl řízen přímo oddělením masových sdělovacích prostředků ÚV KSČ, byla na tento úřad následně přenesena řada zmíněných úkolů, například „registrace periodického tisku celospolečenského významu“, rozhodování o rozšiřování zahraničního tisku a zpravodajství zahraničních agentur či udělování oprávnění distributorům tisku.³³ Hlavní stavební prvek celého systému však představovala „autocenzurní aktivita (s režimem vesměs neidentifikovaných) autorů a novinářů“³⁴,

²⁴ Tamtéž, s. 15–17.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. Strana, stát a masmédiá. In BITTMAN, Ladislav; SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. *Manipulátoři: o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 57.

²⁷ KONČELÍK, Jakub. Cenzura. In KOCIAN, Jiří. *Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989* [online], s. 18.

²⁸ Tamtéž.

²⁹ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. Strana, stát a masmédiá. In BITTMAN, Ladislav; SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. *Manipulátoři: o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 69.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž, s. 77.

³² Tamtéž, s. 57.

³³ Tamtéž, s. 67.

³⁴ KONČELÍK, Jakub. Cenzura. In KOCIAN, Jiří. *Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989* [online], s. 18.

kteřá byla v osmdesátých letech již „naprosto přirozenou a neskrývanou součástí vědomí každého aktivně působícího novináře a publikujícího spisovatele“³⁵.

1.4. Stručná charakteristika sledovaných periodik

Jak již bylo uvedeno, při rozboru zobrazení vybraných summitů mezi Ronaldem Reaganem a Michaiilem Gorbačovem vycházíme ze tří reprezentativních celostátních československých deníků, které v té době vycházely. Všechny tři sledované listy vycházely každý den s výjimkou neděle, sobotní vydání pak v případě všech uvedených deníků zahrnovalo ještě přílohu věnovanou „oddychovějším“ tématům.

Vydavatelem Rudého práva byl Ústřední výbor Komunistické strany Československa a tyto noviny vycházely v tzv. „světovém“³⁶ formátu (430 x 595 mm – přibližně formát A2) v pravidelném rozsahu osmi stran. První a druhá strana listu byly vyhrazeny nejdůležitějším a nejaktuálnějším informacím, strany 3–4 obsahovaly domácí zpravodajství, strana 5 uváděla ekonomiku a kulturu, na stranách 6–7 bylo možné nalézt zahraniční zpravodajství a poslední strana patřila sportu. Zahraniční zpravodajství, které bylo z hlediska této práce nejdůležitější částí deníku, se pak v případě významných událostí při nedostatku prostoru na stranách 6–7, respektive na stranách 1–2, rozšiřovalo i na další stránky listu. Vzhledem k tomu, že oba summity k těmto událostem bezpochyby patřily, nalezneme v době jejich konání zahraniční zpravodajství (respektive nejdůležitější informace) i na stranách 3 a 4.

Zemědělské noviny vydávalo Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR a jejich formát byl stejný jako u Rudého práva. Rozsah deníku však byl oproti Rudému právu menší, Zemědělské noviny obsahovaly podle množství a významu zpráv v daném dni 4–6 stran. V případě čtyřstránkového vydání byla první strana věnována nejdůležitějším informacím a domácímu zpravodajství, na straně druhé vycházelo zahraniční zpravodajství a kultura, třetí strana byla vyhrazena zemědělství a poslední stranu plnila méně důležitá témata a sport. Pokud vydání deníku obsahovalo stran šest, jednotlivé

³⁵ ROHLÍKOVÁ, Slavěna. Strana, stát a masmédiá. In BITTMAN, Ladislav; SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. *Manipulátoři: o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*, s. 80.

³⁶ OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 75.

rubriky byly adekvátně rozšířeny. Stejně jako v případě Rudého práva však tyto rubriky nebyly zcela pevně stanoveny a v případě velmi důležitých událostí mohly být upravovány. Zpravodajství ze summitů se tak v některých případech kromě prvních dvou stran objevovalo i na straně 3.

Vydavatelem Svobodného slova byla Československá strana socialistická a formát těchto novin byl tzv. „evropský“³⁷ (297 x 420 mm – formát A3). Rozsah tohoto deníku byl 6–8 stran, přičemž v šestistránkovém vydání obsahovala první strana nejdůležitější informace, strana 2 byla věnována zahraničnímu zpravodajství, strany 3 a 4 zpravodajství domácímu, pátá strana patřila inzerci a šestá sportu. V případě osmi stran byly rubriky opět rozšířeny. Toto uspořádání rubrik má však v případě Svobodného slova spíše orientační charakter, neboť přesné rozložení obsahu na stránkách se v jednotlivých číslech deníku značně lišilo. Stejně jako u předchozích uvedených novin ale platí, že významné události dostávaly na stránkách deníku přednost a mohly tak uspořádání rubrik výrazně změnit. Zpravodajské a publicistické útvary s tématy ženevské a moskevské schůzky tak nalezneme na stranách 1–6.

1.5. Charakteristiky schůzek

1.5.1. Ženevský summit

Schůzka ve švýcarské Ženevě představovala první oficiální setkání mezi americkým prezidentem Ronaldem Reaganem a sovětským generálním tajemníkem ÚV KSSS Michailem Gorbačovem a zároveň byla také „prvním americko-sovětským summitem v osmdesátých letech“³⁸. Uskutečnila se ve dnech 19.–21. listopadu 1985³⁹, přičemž Ženeva byla vybrána jako neutrální půda.

³⁷ OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 75.

³⁸ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. 283 s. ISBN 80-7325-046-2, s. 201.

³⁹ Tamtéž, s. 198.

Očekávání od summitu nebyla velká. „*V průběhu předběžných jednání nic nenasvědčovalo tomu, že by výsledkem schůzky mohla být odzbrojovací smlouva.*“ „*Ani optimisté neočekávali žádnou významnou změnu [...] a konsensem bezpočtu diskusí, rozhovorů a mediálních analýz před touto událostí bylo, že summit bude neúspěchem*“⁴⁰.

Hlavním bodem jednání mělo být jaderné odzbrojení, přičemž „*sovětské stanovisko [k tomuto problému] bylo dobře známo*“⁴¹. Sovětská strana navrhovala významné snížení celkového počtu jaderných hlavic, a to na 6 000 kusů na obou stranách. To stále představovalo nadměrně ničivou sílu, ale jednalo se o 50% snížení oproti stropům stanoveným dohodou SALT II⁴². Zahájení tohoto procesu Gorbačov podmiňoval ukončením výzkumu v rámci SDI⁴³, což však americká administrativa odmítla⁴⁴. Reagan na svém programu takzvaných Hvězdných válek (Star Wars) trval⁴⁵.

Další téma představovala problematika přítomnosti sovětských jednotek v Afghánistánu a snahy o prosazení sovětského vlivu v Nikaragui a v Kambodži⁴⁶. Ronald Reagan se však při vyjednávání zaměřil především na otázku dodržování lidských práv. A i když tento krok „*vyvolal poměrně negativní Gorbačovovu reakci, došlo k jistému průlomů, jelikož sovětský představitel byl vůbec ochoten na dané téma vést diskusi*“⁴⁷.

Celé setkání bylo „*pozoruhodné spíše kvůli atmosféře než kvůli jeho výsledkům, ale právě tato atmosféra mohla být jeho hlavním smyslem*“⁴⁸. Důležitým faktorem, který přispěl k úspěchu rozhovorů, byla soukromá jednání. Ta umožnila zlepšit osobní vztahy mezi vůdci obou velmocí a zároveň omezit vzájemně nepřátelskou propagandu.

⁴⁰ MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev*. Oxford: B. Blackwell, 1988. 369 s. ISBN 0-631-15588-0, s. 240.

⁴¹ Tamtéž, s. 238.

⁴² Tamtéž.

⁴³ SDI (Strategic Defence Initiative) – „strategická obranná iniciativa“ – PUMPJANSKIJ, Aleksandr. *Jak to bylo v Reykjavíku*. Praha: Naše vojsko, 1987. 121 s. bez ISBN, s. 65.

⁴⁴ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 203.

⁴⁵ Editors of Time Magazine. *Mikhail S. Gorbachev: An Intimate Biography*. New York: Time, c1998. 264 s. ISBN 0-451-15700-1, s. 143.

⁴⁶ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 198.

⁴⁷ Tamtéž, s. 199.

⁴⁸ Editors of Time Magazine. *Mikhail S. Gorbachev: An Intimate Biography*, s. 143.

Svou roli pravděpodobně sehrála i skutečnost, že oba státníci měli na úspěchu ženevského summitu velký zájem⁴⁹.

Na závěr schůzky došlo ke zveřejnění dohodnutého prohlášení obou stran. Jeho obsah shrnoval témata projednávaná v průběhu summitu (dojednáno bylo například zahájení jednání o obnově leteckých služeb či otevření generálních konzulátů v New Yorku a Kyjevě) a deklarována byla snaha dosáhnout pokroku v rámci ženevských rozhovorů o odzbrojení⁵⁰. Význam těchto prohlášení byl však druhotný. Nejdůležitější výsledek představovalo omezení nepřátelské rétoriky a pokusů o poškození reputace druhé strany⁵¹. A do budoucna také skutečnost, že „*oba státníci přijali vzájemná pozvání k návštěvě USA a SSSR*“⁵².

1.5.2. Moskevský summit

Schůzka mezi Ronaldem Reaganem a Michaiilem Gorbačovem v Moskvě se uskutečnila ve dnech 25. května – 2. června 1988⁵³. Historické publikace, které se touto schůzkou zabývají, hodnotí její přínos velmi střízlivě a ve své podstatě se shodují, že nejvýraznějším aspektem schůzky byly projevy amerického prezidenta Ronalda Reagana⁵⁴. Reaganova administrativa měla před schůzkou v plánu jednání uvedeny čtyři hlavní body: další posun v jednání o strategických zbraních, sovětskou regionální politiku, dodržování lidských práv v Sovětském svazu a posílení bilaterálních vztahů. Sice lze říci, že summitová jednání se dotýkala všech z nich, avšak prezident Reagan svou návštěvu využil především k propagaci lidských práv. V souvislosti s tímto cílem se v Moskvě setkal s náboženskými představiteli, s disidenty a se studenty moskevské státní univerzity⁵⁵.

⁴⁹ MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev*, s. 240.

⁵⁰ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 200.

⁵¹ MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev*, s. 241.

⁵² SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 200.

⁵³ Tamtéž, s. 238.

⁵⁴ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 238.

MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev*, s. 322.

⁵⁵ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 237–238.

Problematika lidských práv byla také hlavním sporným bodem celého jednání. Zatímco americká strana se do závěrečné společné deklarace snažila začlenit sdělení o významu lidských práv a nutnosti maximalizace jejich respektování, čehož nakonec dosáhla⁵⁶, Michail Gorbačov požadoval deklaraci, že „*rovnost všech států, nezasahování do vnitřních záležitostí a svoboda sociopolitické volby musejí být uznány jako nezcizitelné a závazné standardy mezinárodních vztahů*“⁵⁷. Tato formulace se v deklaraci však nakonec neobjevila⁵⁸.

V ostatních oblastech, s výjimkou podpisu protokolu o výměně ratifikačních listin ke smlouvě o snížení počtu strategických zbraních, se další jednání o oboustranném odzbrojování nehnula z místa. Obě strany sice vyjádřily podporu rozhovorům o zahájení nových vyjednávání o konvenčních silách, avšak na konkrétní návrh Michaila Gorbačova na snížení jejich stavu v Evropě o pět set tisíc mužů na obou stranách delegace Spojených států nereagovala⁵⁹. „*V rámci projednávání regionálních záležitostí byla pozornost zaměřena především na oblast Blízkého východu, jižní Afriky, afrického rohu, Střední Ameriky, korejského poloostrova a irácko-iránský konflikt*“⁶⁰. Vzájemnou obchodní spolupráci sice obě strany hodnotily pozitivně, avšak vyjádření o podpoře další takové spolupráce mělo spíše „*deklaratorní charakter*“⁶¹.

1.5.3. Ostatní summity

1.5.3.1. Summit v Reykjavíku

Po ženevské schůzce z roku 1985 se oba státníci následující rok sešli na summitu v Reykjavíku, kde 11. a 12. listopadu pokračovala vyjednávání mezi mocnostmi. Stejně jako v případě Ženevy byla hlavním motivem pro výběr místa setkání neutralita země, ale důležitou roli hrál i fakt, že Island ležel na polovině cesty

⁵⁶ Tamtéž, s. 238.

USSR-USA SUMMIT Moscow. Moscow: Novosti, 1988. 137 s. bez ISBN, s. 79.

⁵⁷ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 240.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Tamtéž, s. 239.

⁶⁰ Tamtéž, s. 240.

⁶¹ Tamtéž.

mezi Moskvou a Washingtonem. Soudobá publikace *Jak to bylo v Reykjavíku*, která se tímto summitem podrobně zabývá, k tomu dodává, že „*Island je spojencem USA v Severoatlantickém paktu, avšak i se Sovětským svazem má tradičně vyrovnané vztahy*“⁶².

Na tuto schůzku přinesly obě strany návrh na snížení počtu strategických zbraní, přičemž Ronald Reagan jako cílové číslo požadoval 4 500 kusů, zatímco Michail Gorbačov navrhoval 50% redukci⁶³. Na základě rozhovorů pak byla vypracována výsledná smlouva, k jejímuž podpisu došlo o rok později ve Washingtonu⁶⁴.

1.5.3.2. Summit ve Washingtonu

Washingtonský summit (8.–10. prosince 1987), jenž byl poslední schůzkou hlav států před summitem v Moskvě, přinesl jako ústřední bod jednání podpis dohody o eliminaci raket středního doletu. Její význam byl podle analýzy v publikaci Reagan a říše zla skutečně přelomový. „*Jednalo se o první smlouvu podepsanou USA a SSSR, jejíž implementace přivedla skutečnou redukci zbraňových systémů obou zemí*“⁶⁵. A navíc „*předpokládala odstranění všech jaderných střel středního doletu v Evropě*“⁶⁶.

Podle společného prohlášení vydaného na závěr washingtonské schůzky projednávali Ronald Reagan a Michail Gorbačov i další témata, například řešení regionálních konfliktů – zde však konstatovali závažné rozpory⁶⁷. Například „*Reaganovu kritiku stále uplatňovaných omezujících opatření sovětských úřadů vůči židovské emigraci Gorbačov odmítal zcela irelevantní argumentací poukazující na zásahy proti ilegálním mexickým imigrantům*“⁶⁸. Zájem obou představitelů pokračovat

⁶² PUMPJANSKIJ, Aleksandr. *Jak to bylo v Reykjavíku*, s. 28.

⁶³ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 212–213.

⁶⁴ FRIEDMAN, Norman. *Studená válka*. Brno: CP Books, 2005. 64 s. ISBN 80-251-0627-6, s. 55.

⁶⁵ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 227.

⁶⁶ GADDIS, John Lewis. *Studená válka*, s. 204.

⁶⁷ *Smlouva číslo jedna*. Praha: Rudé právo, 1988. 195 s. bez ISBN, s. 185.

⁶⁸ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 230.

ve schůzkách na nejvyšší úrovni však „potvrdilo Gorbačovovo pozvání amerického prezidenta k návštěvě Sovětského svazu, jež Reagan ihned akceptoval“⁶⁹.

2. Praktická část

2.1. Ženevský summit

2.1.1. Ženevský summit v jednotlivých periodikách

2.1.1.1. Rudé právo

2.1.1.1.1. Zpravodajství

Zpravodajství Rudého práva přináší ve sledovaném období první článek k ženevskému summitu 7. listopadu 1985, tedy dvanáct dní před jeho zahájením, pod titulkem „*Zachovat to, čeho bylo dosaženo v oblasti omezení strategických zbraní*“⁷⁰. Ten představuje celostránkový překlad textu ministra obrany Sovětského svazu, maršála Sergeje Sokolova, uveřejněný původně v sovětském listu Pravda. Sokolov zde v očekávání schůzky hovoří o „*pochtivé politice SSSR*“ a uvádí, že „*Sovětský svaz a ostatní socialistické země činí vše, aby zachovaly a upevnily mír a zastavily horečné zbrojení*“. Spojené státy pak charakterizuje jako velmoc, která si přeje válku, a jako původce všeho zla, což bylo vzhledem k důsledkům možného konfliktu mezi USA a SSSR velmi zavádějící a rozhodně zde nelze hovořit o objektivitě. Přestože se nejedná o původní článek Rudého práva, je deník za jeho obsah zodpovědný z pozice gatekeepera⁷¹.

⁶⁹ Tamtéž, s. 232.

⁷⁰ (ČTK). *Zachovat to, čeho bylo dosaženo v oblasti omezení strategických zbraní. Rudé právo. 7. 11. 1985, roč. 65, č. 263, s. 6. ISSN 0032-6569.*

⁷¹ Gatekeeper, gatekeeping – „držitelé pozic v rámci mediálních organizací, kteří rozhodují o výběru témat a událostí, které budou zpracovány na mediální obsahy“ – REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*, s. 70.

Další text v novinách vychází následující den, 8. listopadu, s názvem „*Usilujeme o mírové dohody*“ a obsahuje úplný přepis odpovědi generálního tajemníka ÚV KSSS Michaila Gorbačova na „*poselství signatářů dillíské deklarace*“⁷². 11. listopadu pak Rudé právo vydává článek „*USA záměrně zkreslují fakta*“⁷³, který obsahuje vyjádření sovětské tiskové agentury TASS⁷⁴ k rozhlasovému projevu prezidenta Reagana o sovětsko-amerických vztazích. Hovoří o „*propagandistickém aparátu Bílého domu*“ a z textu je zřetelná výrazná snaha o ovlivnění čtenáře, jak ilustrují následující úryvky: „*Celý svět ví, že USA byly první zemí, která použila jadernou zbraň proti civilním cílům*“, „*Připomeňme, že den před rozhlasovým projevem prezident schválil výdaje na vojenské účely*“ a „*Rozhodně není náhoda, že asi tisíc předních amerických vědců podepsalo petici s protestem proti agresivním plánům ‚hvězdných válek‘*“ (zvýraznění slov není součástí citace).

Prvním skutečnou zprávou, kterou Rudé právo k tématu ženevského summitu vydalo, byl text „*Na čtyři tisíce novinářů*“ ze 13. listopadu⁷⁵. V ní deník informuje, že „*přípravy v Ženevě vrcholí*“ a že agentura Reuters⁷⁶ „*zveřejnila neoficiální program ženevské vrcholné schůzky*“. Dále uvádí základní body tohoto programu a vyjádření světových politiků k plánovanému summitu, například prohlášení britské premiérky M. Thatcherové, „*že by nebylo realistické od ženevské schůzky očekávat vyřešení vzájemných hlubokých rozporů*“, avšak že může „*zvýšit vzájemnou důvěru*“ a „*dát podnět jednání o omezení zbrojení*“⁷⁷. Tento text je na rozdíl od předchozích článků prvním skutečně zpravodajským formátem a jeho obsah je zcela vyvážený. Důvodem této vyváženosti je však pravděpodobně skutečnost, že projevy západních státníků vyjadřovaly pouze očekávání a podporu nadcházejícího summitu.

⁷² (ČTK); (zr). *Usilujeme o mírové dohody. Rudé právo*. 8. 11. 1985, roč. 65, č. 264, s. 1, 7.

⁷³ (ČTK). *USA záměrně zkreslují fakta. Rudé právo*. 11. 11. 1985, roč. 65, č. 266, s. 6.

⁷⁴ TASS (Telegrafnoje Agentstvo Sovetskovo Sojuza) – tisková agentura někdejšího SSSR založená roku 1925 – TRUNEČKOVÁ, Ludmila. *Tiskové agentury*. Praha: Karolinum, 1997. 109 s. ISBN 80-7184-459-4, s. 63.

⁷⁵ (ČTK); (zr). *Na čtyři tisíce novinářů. Rudé právo*. 13. 11. 1985, roč. 65, č. 268, s. 7.

⁷⁶ Reuters – britská světová tisková agentura, „světová jednička v oblasti finančních informací“ – TRUNEČKOVÁ, Ludmila. *Tiskové agentury*, s. 29–30.

⁷⁷ (ČTK); (zr). *Na čtyři tisíce novinářů. Rudé právo*. 13. 11. 1985, roč. 65, č. 268, s. 7.

Následující den, 14. listopadu, pak Rudé právo v textu „Uzavřít zbraním dveře do vesmíru“⁷⁸ uvádí, že „Michail Gorbačov přijal ve středu v Moskvě delegaci kongresu laureátů Nobelovy ceny za mír“, na což reagoval následujícím ujištěním: „Chystáme se do Ženevy s plným pochopením odpovědnosti, kterou mají vedoucí představitelé všech států, ale především takových zemí, jako jsou SSSR a USA. Připravujeme se na seriózní a produktivní práci a chcí říci, že nejedeme s prázdnýma rukama.“⁷⁹ Proti této zprávě deník staví text „Pochybnosti R. Reagana“⁸⁰, kde uvádí, že prezident USA „vyjádřil pochybnosti o tom, že by se mohlo podařit na schůzce na nejvyšší úrovni dosáhnout nějakého pokroku v kontrole zbrojení“ a že „rozhodně obhajoval svůj program ‚hvězdných válek‘ a prohlásil, že v tomto bodě ‚nepřistoupí na žádný kompromis‘“. Ačkoliv tento den dostaly prostor k vyjádření obě strany, což je v souladu s principem vyváženosti zpravodajství, nalezneme mezi oběma texty řadu rozdílů. Prvním z nich je přiřazení důležitosti jednotlivým textům, neboť projev Michaila Gorbačova deník uvedl na úvodní straně s přesahem na stranu 6, zatímco Reaganovo vyjádření nalezneme až na straně 7. Druhým je pak rozdíl v prezentaci přístupu obou státníků, kdy Gorbačov „plně chápe zodpovědnost a připravuje se na produktivní práci“⁸¹, ale prezident USA „pochybuje o výsledku a nepřipouští žádný kompromis“⁸². Z celkového pohledu již tedy o vyváženosti a objektivitě hovořit nelze.

16. listopadu Rudé právo uvádí v článku „Žádné nové podněty“⁸³ prohlášení prezidenta USA v televizním a rozhlasovém projevu, „že odjíždí na setkání s Michailem Gorbačovem do Ženevy s **poselstvím míru**“, že vyjádřil „**potěšení** nad posledními sovětskými návrhy, ale nepřišel v této oblasti s žádnými novými podněty“ a že se chce „zaměřit na projednávání **regionálních konfliktů**“ a otázky lidských práv“. V tomto vyjádření, které by mělo být prezentováno nezkresleně a v původní podobě, deník uvedl zvýrazněné výrazy v uvozovkách (zvýraznění není součástí citace). Důvodem této úpravy byla pravděpodobně snaha snížit důvěryhodnost sdělení a naznačit, že je Ronald Reagan nemyslel vážně či upřímně. Ve vyjádřeních Michaila Gorbačova ve sledovaném období žádnou takovou úpravu nenalezneme.

⁷⁸ (ČTK). Uzavřít zbraním dveře do vesmíru. *Rudé právo*. 14. 11. 1985, roč. 65, č. 269, s. 1, 6.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ (ČTK). Pochybnosti R. Reagana. *Rudé právo*. 14. 11. 1985, roč. 65, č. 269, s. 7.

⁸¹ (ČTK). Uzavřít zbraním dveře do vesmíru. *Rudé právo*. 14. 11. 1985, roč. 65, č. 269, s. 1, 6.

⁸² (ČTK). Pochybnosti R. Reagana. *Rudé právo*. 14. 11. 1985, roč. 65, č. 269, s. 7.

Jeden den před schůzkou, 18. listopadu 1985, pak deník vydává dvě zprávy: „Ženeva ve středu pozornosti“⁸⁴ a „Moskva: Analýza amerického přístupu“⁸⁵. V prvním textu uvádí, že „Ženeva je připravena na zahájení sovětsko-americké schůzky na nejvyšší úrovni“ a že se do Ženevy „sjely tisíce novinářů“. Dále ve zprávě cituje „prohlášení sovětské tiskové skupiny“ a „prohlášení amerického prezidenta“⁸⁶. Druhý text pak obsahuje „analýzu“ sovětského deníku Pravda, který celkově vystihuje výrok, že „přes všechna ujišťování a prohlášení [...] zdaleka nelze považovat praktický přístup USA k ženevskému jednání za konstruktivní“⁸⁷. Zde Rudé právo opět zaujímá pouze pozici gatekeepera, přičemž objektivita tohoto článku je přinejmenším diskutabilní.

V den zahájení schůzky vychází v Rudém právu jediná zpráva, „*Odvrátit hrozbu jaderné války, zajistit plodnou spolupráci*“⁸⁸. Ta obsahuje prohlášení Michaila Gorbačova po přiletu do Ženevy a informaci o přijetí nejvyšších představitelů obou mocností švýcarským prezidentem Kurtem Furglerem.

Průběh ženevské schůzky je v Rudém právu zachycen s jednodenním zpožděním v termínu 20.–22. listopadu 1985. Zpravodajství ze summitu otevírá textem „*Sovětsko-americké setkání na nejvyšší úrovni zahájeno*“⁸⁹ obsahujícím pouze základní informace, například že „*nejvyšší představitelé SSSR a USA jednali dvakrát mezi čtyřma očima pouze za účasti překladatelů a dvakrát za účasti svého doprovodu*“ a že „*obsah besed tvořily zejména problémy odzbrojení, stav sovětsko-amerických vztahů a další aktuální mezinárodně politické otázky*“. Nejdůležitějším sdělením zprávy je však společné prohlášení Michaila Gorbačova a Ronalda Reagana, že „*obě strany se rozhodly nezveřejňovat do konce rozhovorů informace o jejich obsahu*“⁹⁰.

Deník vydává 20. listopadu ještě jeden text, a to překlad komentáře amerického deníku Washington Post pod titulkem „*Neskryvané obavy*“⁹¹. Ten cituje slova „*poradce*

⁸³ (ČTK). Žádné nové podněty. *Rudé právo*. 16. 11. 1985, roč. 65, č. 271, s. 7.

⁸⁴ ROVENSKÝ, Dušan. Ženeva ve středu pozornosti. *Rudé právo*. 18. 11. 1985, roč. 65, č. 272, s. 1, 6.

⁸⁵ (ČTK). Moskva: Analýza amerického přístupu. *Rudé právo*. 18. 11. 1985, roč. 65, č. 272, s. 6.

⁸⁶ ROVENSKÝ, Dušan. Ženeva ve středu pozornosti. *Rudé právo*. 18. 11. 1985, roč. 65, č. 272, s. 1, 6.

⁸⁷ (ČTK). Moskva: Analýza amerického přístupu. *Rudé právo*. 18. 11. 1985, roč. 65, č. 272, s. 6.

⁸⁸ (ČTK); (zr). Odvrátit hrozbu jaderné války, zajistit plodnou spolupráci. *Rudé právo*. 19. 11. 1985, roč. 65, č. 273, s. 1, 7.

⁸⁹ ROVENSKÝ, Dušan. Sovětsko-americké setkání na nejvyšší úrovni zahájeno. *Rudé právo*. 20. 11. 1985, roč. 65, č. 274, s. 1, 7.

⁹⁰ Tamtéž.

⁹¹ PORYBNÝ, Zdeněk. Neskryvané obavy. *Rudé právo*. 20. 11. 1985, roč. 65, č. 274, s. 7.

jedné z velkých amerických bank“, že „*uvolnění [napětí mezi velmocemi] je špatné pro vojenské rozpočty“*, a kriticky komentuje domácí situaci ve Spojených státech: „*V den, kdy Reagan začíná svou schůzku se sovětským představitelem Michailem Gorbačovem, má mnoho amerických společností obavy, že zbraně, které vyvíjely po řadu let, se stanou předmětem jednání obou velmocí, ještě než vstoupí do výnosného stadia plné výroby.*“⁹²

Samotný komentář washingtonského deníku je seriózní a neobsahuje žádné prvky propagandy. Přestože jej lze v kontextu americké žurnalistiky považovat za objektivní, není jeho použití v Rudém právu bezpříznakové. Jedná se totiž o téměř jediný překlad amerického článku, který v tomto deníku ve sledovaném období vyšel, a hlavním důvodem otištění je pravděpodobně jeho kritičnost vůči americké společnosti.

Následující den, 21. listopadu, byla v Rudém právu otištěna pouze jediná zpráva ze schůzky. Pod titulkem „*Otevřené, věcné rozhovory*“⁹³ deník informuje o dalších rozhovorech mezi Ronaldem Reaganem a Michailem Gorbačovem, které proběhly druhý den summitu. Kromě harmonogramu schůzky pak obsahuje ještě krátké prohlášení generálního tajemníka ÚV KSSS Michaila Gorbačova: „*Diskutovali jsme o všem, co je nezbytné. Zajisté existují obtíže plynoucí z rozdílných přístupů k projednávaným otázkám. Ale fakt, že se koná setkání, na němž posuzujeme problémy znepokojující národy našich zemí a celého světa, je sám o sobě důležitý.*“⁹⁴

Po posledním dni schůzky, 22. listopadu 1985, věnovalo Rudé právo tomuto tématu plné tři strany z osmi. Na první straně informuje zpráva „*Nejzávažnější úkol – zajistit trvalý spolehlivý mír na Zemi i ve vesmíru*“⁹⁵ o vydání společného sovětsko-amerického prohlášení, které je pod tímto názvem dále v listu uvedeno v plné šíři⁹⁶, a o plánech následujících schůzek na nejvyšší úrovni s oznámením, že „*generální tajemník ÚV KSSS navštíví USA, americký prezident Sovětský svaz*“⁹⁷. Dále pak deník v textu uvádí zkrácené verze projevů státníků obou velmocí, avšak přistupuje k nim velmi odlišně. Zatímco v projevu Michaila Gorbačova zvýrazňuje určité věty, které považuje za důležité (například „*Řešení nanejvýš důležitých otázek spojených s úkolem zastavit*

⁹² Tamtéž.

⁹³ ROVENSKÝ, Dušan. *Otevřené, věcné rozhovory*. *Rudé právo*. 21. 11. 1985, roč. 65, č. 275, s. 1.

⁹⁴ Tamtéž.

⁹⁵ (ČTK); (zr). *Nejzávažnější úkol - zajistit trvalý spolehlivý mír na Zemi i ve vesmíru*. *Rudé právo*. 22. 11. 1985, roč. 65, č. 276, s. 1-2.

⁹⁶ (ČTK). *Společné sovětsko-americké prohlášení*. *Rudé právo*. 22. 11. 1985, roč. 65, č. 276, s. 1-2.

horečné zbrojení a upevnit mír se na tomto setkání najít nepodařilo.“ a „*Chceme-li skutečně něčeho dosáhnout, musejí obě strany vyvinout velké úsilí v duchu přijatého společného prohlášení.*“⁹⁸), v textu Reaganova proslovu žádný výrok zvýrazněn není, přestože obsahuje obdobná prohlášení (například „*Za poslední dva dny se nám podařilo mnohé udělat. Přijel jsem do Ženevy, abych se pokusil dát vtažím mezi Spojenými státy a Sovětským svazem nový výchozí bod. A to se nám podařilo.*“⁹⁹).

Významný prostor deník věnuje především tiskové konferenci Michaila Gorbačova („*Tisková konference Michaila Gorbačova v Ženevě*“¹⁰⁰), z níž přináší úvodní Gorbačovův projev a odpovědi na otázky novinářů. V dalším článku uvádí také shrnutí krátké tiskové konference amerického ministra zahraničních věcí George Shultze. Ten podle Rudého práva „*konstatoval, že schůzkou byl možná zahájen proces, který ,může vést ke stabilnějším a konstruktivnějším vztahům‘ mezi oběma velmocemi*“¹⁰¹. Mezi těmito tiskovými konferencemi nalezneme zásadní rozdíl ve vyhrazeném prostoru na stránkách novin. Oproti celé straně, která byla přidělena Michailu Gorbačovovi, dostává shrnutí tiskové konference George Shultze pouze několik odstavců. Zde však jednoznačně nelze říci, že by zpravodajství v deníku nebylo vyvážené, neboť Ronald Reagan tiskovou konferenci v Ženevě neuspořádal a prohlášení ministra zahraničních věcí, který se hlavních rozhovorů přímo neúčastnil, nemá takovou váhu.

Posledním textem, který vyšel 22. listopadu, je zpráva „*Pozitivní posun*“¹⁰² s podtitulem „*Svět k sovětsko-americké schůzce v Ženevě*“. Ta začíná překladem komentářů sovětských novin („*Rozhodující roli sehrála jasná a pevná pozice sovětské strany. SSSR vytvořil kolem rozhovorů potřebné plodné ovzduší, které napomohlo jejich úspěchu.*“¹⁰³), pokračuje shrnutím vyjádření amerického tisku („*Američtí komentátoři [...] oceňují přesvědčivost vystupování nejvyššího sovětského představitele*

⁹⁷ (ČTK); (zr). Nezávažnější úkol - zajistit trvalý spolehlivý mír na Zemi i ve vesmíru. *Rudé právo*. 22. 11. 1985, roč. 65, č. 276, s. 1-2.

⁹⁸ Tamtéž.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ (ČTK). Tisková konference Michaila Gorbačova v Ženevě. *Rudé právo*. 22. 11. 1985, roč. 65, č. 276, s. 3-4.

¹⁰¹ (ČTK). Tisková konference G. Shultze. *Rudé právo*. 22. 11. 1985, roč. 65, č. 276, s. 7.

¹⁰² (zr). *Pozitivní posun*. *Rudé právo*. 22. 11. 1985, roč. 65, č. 276, s. 7.

¹⁰³ Tamtéž.

při tiskové konferenci na závěr ženevské schůzky i v jejím průběhu.¹⁰⁴) a poté uvádí komentáře z deníků dalších zemí. Přestože zde Rudé právo poskytuje přibližně stejný prostor oběma stranám, vybírá ze západního tisku pouze úryvky vyzdvihující přínos Sovětského svazu, respektive Michaila Gorbačova, a vyváženost zpravodajství je zde pouze zdánlivá.

Zpravodajství po ukončení schůzky v Rudém právu pak začíná sérií textů s titulkem „*Nad zprávami ze Ženevy*“¹⁰⁵, ve kterých se k průběhu a výsledku summitu vyjadřuje „pracující lid“. Tyto texty v novinách vycházejí denně od 23. do 28. listopadu vždy na první straně a postupně v nich hovoří podle profesí „*dělník-údržbář*“¹⁰⁶, „*důchodkyně*“¹⁰⁷, „*tavič, hrdina socialistické práce*“¹⁰⁸, „*soustružník, hrdina socialistické práce*“¹⁰⁹ a „*dělník*“¹¹⁰. V jejich obsahu nalezneme především výroky, které pozitivně hodnotí příspěvi Sovětského svazu a jeho generálního tajemníka k úspěchu ženevské schůzky. Celkové ladění těchto textů vystihují například následující sdělení: „*zvláště soudruh Gorbačov – jak o tom v pátek ráno hovořili lidé cestou do práce – získal svým vystupováním další velké sympatie pro sovětskou mírovou politiku, i sám osobně*“¹¹¹, „*slovy ani nelze vyjádřit, jak moc jsem si přála, aby prezident USA Ronald Reagan pochopil, že mu soudruh Gorbačov netlumočí svoje osobní přání, ale přání obrovského počtu obyvatel této planety*“¹¹² a „*v posledních dnech doslova hýbají mým pracovištěm dvě důležité otázky: plnění plánovaných úkolů a výsledky rozhovorů nejvyšších představitelů Sovětského svazu a USA v Ženevě*“¹¹³ (zvýraznění není součástí citace).

Ačkoliv je obsah těchto textů spíše názorový, nejedná se, alespoň formálně, o přímé komentáře deníku, ale o jistý druh „průzkumu veřejného mínění“, což tyto názory

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ BULÍČEK, Ladislav. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 2.

SEDLÁKOVÁ, Růžena. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 25. 11. 1985, roč. 65, č. 278, s. 1.

ŠEBESTA, Walter. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 26. 11. 1985, roč. 65, č. 279, s. 1.

FERKO, Vasil'. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 27. 11. 1985, roč. 65, č. 280, s. 1.

JELÍNEK, Zdeněk. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 28. 11. 1985, roč. 65, č. 281, s. 1.

¹⁰⁶ BULÍČEK, Ladislav. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 2.

¹⁰⁷ SEDLÁKOVÁ, Růžena. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 25. 11. 1985, roč. 65, č. 278, s. 1.

¹⁰⁸ ŠEBESTA, Walter. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 26. 11. 1985, roč. 65, č. 279, s. 1.

¹⁰⁹ FERKO, Vasil'. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 27. 11. 1985, roč. 65, č. 280, s. 1.

¹¹⁰ JELÍNEK, Zdeněk. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 28. 11. 1985, roč. 65, č. 281, s. 1.

¹¹¹ BULÍČEK, Ladislav. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 2.

¹¹² SEDLÁKOVÁ, Růžena. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 25. 11. 1985, roč. 65, č. 278, s. 1.

¹¹³ FERKO, Vasil'. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 27. 11. 1985, roč. 65, č. 280, s. 1.

umožňuje zařadit mezi zpravodajství. Nelze jednoznačně říci, zda dané výroky opravdu pronesli „zástupci lidu“, nebo zda se ve skutečnosti jedná o fikci novinářů Rudého práva. Formulace uvedené v textech naznačují spíše druhou možnost. Tyto výroky jsou bez ohledu na jejich autora plné ideologie a jejich uveřejnění na titulní straně novin rozhodně hovoří proti nezávislému a objektivnímu zpravodajství v Rudém právu.

K tématu schůzky se po jejím ukončení objevují v deníku i další zprávy. 23. listopadu Rudé právo v rámci textu „*Reagan v Kongresu o ženevské schůzce*“¹¹⁴ informuje o tom, že „*americký prezident Ronald Reagan vystoupil ve čtvrtek večer [...] na společném zasedání Sněmovny reprezentantů a Senátu*“, kde „*ve svém projevu označil ženevskou schůzku za ‚konstruktivní‘, za ‚dobrý začátek‘ v sovětsko-amerických vztazích*“. V rámci této zprávy však Rudé právo výroky prezidenta USA komentuje, například, že neřekl, „*že to byla politika jeho vlády, která zmrazila v posledních letech vztahy obou zemí a vedla k růstu napětí ve světě*“¹¹⁵. Tento druh komentáře je však z hlediska vyváženosti a objektivity v seriózním zpravodajství zcela nepřijatelný.

Ve stejný den v novinách vyšel ještě jeden zpravodajský text, a to informace, že „*celý svět vítá obnovení dialogu mezi SSSR a USA*“ pod titulkem „*Výchozí bod porozumění*“¹¹⁶. Ten uvádí komentáře, které k ženevské schůzce vydaly „*světové sdělovací prostředky*“¹¹⁷. Seznam těchto komentářů však začíná sovětským listem Pravda, po kterém následují polské noviny Trybuny Ludu, bulharský list Rabotničesko delo a maďarské noviny Népszabadság. Tento výběr však z hlediska prostoru přiřazeného jednotlivým stranám očividně není vyvážený.

V pondělí 25. listopadu Rudé právo opět vydává ohlasy k ženevskému summitu ve světovém tisku, a to pod názvem „*Začátek složité cesty*“¹¹⁸. Na začátku zprávy přináší shrnutí, že „*schůzka M. Gorbačova a R. Reagana v Ženevě je nadále středem pozornosti v celém světě*“ a že „*četná vyjádření v tisku mj. shodně konstatují, že Sovětský svaz a USA stojí teprve na začátku složité cesty*“, dále pak cituje jednotlivé

¹¹⁴ PORYBNÝ, Zdeněk. Reagan v Kongresu o ženevské schůzce. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 7.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ (zpravodajové); (ČTK); (zr). Výchozí bod porozumění. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 7.

¹¹⁷ Tamtéž.

¹¹⁸ (zpravodajové); (ČTK); (zr). Začátek složité cesty. *Rudé právo*. 25. 11. 1985, roč. 65, č. 278, s. 6.

světové deníky. Na rozdíl od zprávy „*Výchozí bod porozumění*“¹¹⁹ z pátku předchozího týdne je tento text do značné míry vyvážený, poskytuje přibližně stejný prostor oběma stranám a i pořadí citovaného tisku více respektuje význam jednotlivých zemí.

Ve stejný den v deníku vycházejí ještě dvě zprávy týkající se ženevského summitu, přičemž každá pochází z jiné velmoci. Pod titulkem „*Americký generál spokojen*“¹²⁰ Rudé právo cituje slova generála USA J. Abrahamsona, který v návaznosti na schůzku říká, že „*příprava programu ‚hvězdných válek‘ bude pokračovat plným tempem*“. Tento program deník dále v textu označuje jako „*nebezpečný plán*“¹²¹. Ze sovětské strany pak přichází zpráva, že „*delegace [mírových výborů socialistických zemí] přivítaly s mimořádným zájmem výsledky dialogu mezi Sovětským svazem a USA na nejvyšší úrovni v Ženevě*“, uvedená pod názvem „*Pro mír na Zemi i v kosmu*“¹²². Přestože jsou obě citace téměř jistě faktické, ze způsobu jejich prezentace a z jejich umístění na jedné dvojstraně je patrná snaha o ovlivnění čtenářů (deník zde naznačuje, se kterou stranou by měli čtenáři sympatizovat), a nelze tedy hovořit o objektivním zpravodajství.

26. listopadu Rudé právo na první straně uveřejnilo pod titulkem „*Politické byro ÚV KSSS o výsledcích ženevské schůzky*“¹²³ bez jakéhokoliv komentáře přepis prohlášení politického byra ÚV KSSS, které „*vyslovalo plný souhlas s činností Michaila Gorbačova i s dohodami a společným prohlášením, jichž bylo dosaženo na závěr rozhovorů*“. Naproti tomu v textu „*USA po setkání v Ženevě*“¹²⁴, který se objevil ve stejném vydání, se deník komentáře nezdržel. Projev prezidenta Spojených států k americké veřejnosti Rudé právo shrnulo slovy, že prezident Reagan „*vyzval Američany, aby podpořili jeho program zvyšování vojenské síly USA a politiku vměšování do vnitřních věcí zemí, které nastoupily pokrokovou cestu vývoje*“¹²⁵ (zvýraznění není součástí citace), což je velmi silná formulace a ve zpravodajství by se rozhodně objevit neměla. Dále deník věnoval pozornost i prohlášení západoněmeckého

¹¹⁹ (zpravodajové); (ČTK); (zr). *Výchozí bod porozumění. Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 7.

¹²⁰ (ČTK). *Americký generál spokojen. Rudé právo*. 25. 11. 1985, roč. 65, č. 278, s. 6.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² VLČEK, Josef. *Pro mír na Zemi i v kosmu. Rudé právo*. 25. 11. 1985, roč. 65, č. 278, s. 7.

¹²³ (ČTK). *Politické byro ÚV KSSS o výsledcích ženevské schůzky. Rudé právo*. 26. 11. 1985, roč. 65, č. 279, s. 1, 7.

¹²⁴ PORÝBNÝ, Zdeněk. *USA po setkání v Ženevě. Rudé právo*. 26. 11. 1985, roč. 65, č. 279, s. 7.

¹²⁵ Tamtéž.

kancléře, který „vyzval západoevropské vlády, aby se připojily k americkému programu ‚hvězdných válek‘“ („Kohl advokátem ‚hvězdných válek‘“) ¹²⁶.

Následující den, 27. 11. 1985, Rudé právo uveřejnilo zprávu o prohlášení Světové rady míru, která vrcholnou schůzku v Ženevě označila za „historickou událost, která zahájila cestu [...] k zastavení horečného jaderného zbrojení“ („Světová rada míru k Ženevě“) ¹²⁷. O den později pak deník uvedl dvoustránkový přepis projevu Michaila Gorbačova s názvem „Vystoupení M. Gorbačova na zasedání Nejvyššího sovětu“ ¹²⁸. V případě obou textů se jedná o čisté zpravodajství.

Podrobněji se noviny ženevské schůzce věnují naposledy 30. listopadu. Pod titulkem „Usilovat o aktivní dialog“ ¹²⁹ přináší výtah ze závěrečného komuniké „konference zástupců sociálně demokratických a socialistických stran členských států NATO“, které o schůzce hovoří jako o „příslibu konstruktivních vztahů mezi SSSR a USA“ ¹³⁰. Dalším zveřejněným textem je pak shrnutí s názvem „Týden ve světě“ ¹³¹, kde deník cituje amerického komentátora R. Cohena, jenž summit hodnotí jako „pozitivní“ a uvádí, že „Ženeva však byla jen začátkem dialogu“ a že „nyní půjde o to, jak příslib ze Ženevy bude naplňován“ ¹³². Překlad textu amerického komentátora je v deníku výjimkou, avšak je možné, že měl určitým způsobem „vyvážit“ text „List Pravda: USA se snaží okleštit smysl Ženevy“ ¹³³, který je naopak překladem komentáře sovětského deníku. Ten uvádí, že „již první dny po Ženevě potvrdily, že síly vojensko-průmyslového komplexu a politické reakce by chtěly okleštit smysl ženevských rozhodnutí a za každou cenu zmařit dosažení dohod o hlavních otázkách války a míru“ ¹³⁴. Při vydání překladů těchto článků deník sice zastával pouze pozici gatekeepera, ale z jejich obsahu je patrné, že výběru věnoval značnou pozornost.

¹²⁶ (zr). Kohl advokátem ‚hvězdných válek‘. *Rudé právo*. 26. 11. 1985, roč. 65, č. 279, s. 6.

¹²⁷ (ČTK). Světová rada míru k Ženevě. *Rudé právo*. 27. 11. 1985, roč. 65, č. 280, s. 7.

¹²⁸ (ČTK). Vystoupení M. Gorbačova na zasedání Nejvyššího sovětu. *Rudé právo*. 28. 11. 1985, roč. 65, č. 281, s. 6-7.

¹²⁹ (ČTK). Usilovat o aktivní dialog. *Rudé právo*. 30. 11. 1985, roč. 65, č. 283, s. 7.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ COURTON, Miroslav. Týden ve světě. *Rudé právo*. 30. 11. 1985, roč. 65, č. 283, s. 7.

¹³² Tamtéž.

¹³³ (ČTK). List Pravda: USA se snaží okleštit smysl Ženevy. *Rudé právo*. 30. 11. 1985, roč. 65, č. 283, s.

7.

¹³⁴ Tamtéž.

Posledním textem, který se o ženevském summitu ve sledovaném období zmiňuje, je pak krátká zpráva „*Duch Ženevy i na Korejský poloostrov*“¹³⁵ z 10. prosince, která informuje, že „*politické strany a společenské organizace v KLLDR vydaly společné prohlášení k nedávnému vrcholnému setkání představitelů SSSR a USA*“. V období do 12. prosince se již Rudé právo dále ke schůzce nevrací.

2.1.1.1.2. Publicistika

Ve vymezeném období byly v Rudém právu k tématu schůzky otištěny pouze dva úvodníky¹³⁶, jeden před jejím zahájením a druhý po ukončení. V prvním z nich, uveřejněném 15. listopadu 1985 pod titulkem „*Před ženevským dialogem*“¹³⁷, Rudé právo shrnuje situaci před začátkem rozhovorů mezi nejvyššími představiteli obou mocností. V souladu s definicí úvodníku je tento text velmi tendenční a nesnaží se o „zpravodajskou“ objektivitu. Například Ronalda Reagana tak charakterizuje jako prezidenta, „*který na všechna gesta dobré vůle ze strany Sovětského svazu dosud zpravidla odpovídal hrozivým stereotypem: **ne, nikoliv!***“, a ve snaze zapůsobit na čtenáře tento jeho údajný výrok opakuje i dále v textu: „*Vzpomeňme sovětskou iniciativu, aby se obě země zavázaly nepoužít jaderné zbraně jako první. [...] Z Washingtonu odpověděli: **ne, nikoliv!***“¹³⁸ (zvýraznění není součástí citací).

Ve stejném duchu Rudé právo pokračuje i dále. Nejzřetelnější příklad zaujatosti deníku představuje následující citát, který má za úkol představit čtenáři obě zúčastněné strany: „*K jednacímu stolu v Ženevě zasednou představitelé dvou nejmocnějších států světa: představitel Sovětského svazu, první socialistické země, která si tužby mírumilovného lidstva vepsala jako zákon na svůj štít, a představitel Spojených států, centra světového imperialismu.*“¹³⁹

¹³⁵ (ČTK). *Duch Ženevy i na Korejský poloostrov*. *Rudé právo*. 10. 12. 1985, roč. 65, č. 291, s. 7.

¹³⁶ Úvodník – „druh článku zaujímající zásadní (někdy morální) stanovisko k nějakému aktuálnímu problému, vyjadřuje stanovisko listu, vedení redakce nebo vydavatele. V novinách patřících politickým stranám odpovídá také stranickému politickému programu. Úvodník vychází z faktů, která už jsou známa a zpracována ve zpravodajství, známé informace však dále vysvětluje a doplňuje o stanovisko se snahou ovlivnit čtenáře. [...] Jako dennodenní nástroj politického boje byl úvodník používán v meziválečném období a ještě více po roce 1945.“ – OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 223.

¹³⁷ (nesignováno). *Před ženevským dialogem*. *Rudé právo*. 15. 11. 1985, roč. 65, č. 270, s. 1.

¹³⁸ Tamtéž.

¹³⁹ Tamtéž.

Na závěr textu pak deník uvádí, že „československý lid podporuje mírové úsilí Sovětského svazu, jako konstruktivní, iniciativní návrhy, které schůzce v Ženevě předcházely“¹⁴⁰. Tato generalizace nemá jiný účel než představit veřejnosti postoj, který by měla k ženevské schůzce zaujmout.

Druhý úvodník, který Rudé právo vydalo po ukončení summitu 23. listopadu s titulkem „*V životním zájmu celého světa*“¹⁴¹, se svým tónem příliš neliší. Souhrn ženevské schůzky zahajuje výrokem Michaila Gorbačova, že „*pod hrozbou všeobecné jaderné zkázy je třeba naučit se velkému umění – žít vedle sebe*“, na čemž má „*stejný zájem sovětský i americký lid*“ a „*všechny národy světa*“, zatímco prohlášení Ronalda Reagana se v textu nevyskytuje. Americký prezident je vyobrazen v jiném světle: „*odmítal zprvu jakékoliv kontakty se SSSR, hrozil křížáckými výpravami proti komunismu, vyhlašoval bojkoty a embarga, nazýval Sovětský svaz ‚říší zla‘*“¹⁴². Realizaci schůzky pak deník vysvětluje tím, že „*logika reálného vývoje ve světě přivedla i tuto militaristickou vládnoucí skupinu za společný stůl právě se Sovětským svazem*“¹⁴³.

Z těchto úryvků je zřetelná snaha ovlivnit čtenáře, vyzdvihnout úlohu Sovětského svazu a zobrazit jej (naopak oproti Reaganovu výroku) jako ‚říší dobra‘. V tomto směru je pak charakteristický i závěr úvodníku, který nepřímou definuje správný názor na uskutečněnou schůzku: „*Je to úsilí, které má bezvýhradnou podporu československého lidu, má podporu všech socialistických států, všech demokratických mírumilovných sil současného světa, všech realisticky uvažujících lidí.*“¹⁴⁴

Komentáře¹⁴⁵, které se na stránkách Rudého práva ve vymezeném období objevily, pocházejí téměř výhradně od zahraničních zpravodajů deníku. Prvním z nich

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ (nesignováno). V životním zájmu celého světa. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 1.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ Komentář – „v tištěné podobě druh článku, jenž vznikl z komentované zprávy a poznámky k událostem a vychází ze známých faktů, jevů nebo myšlenek, které dává do souvislosti, odhaluje pozadí, příčiny i důsledky, připojuje subjektivní pohled.“ – OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 103.

je text „*Úvahy před Ženevou*“¹⁴⁶, který vyšel již 7. listopadu 1985. Moskevský zpravodaj deníku Milan Jelínek v něm hodnotí postoje obou mocností k plánované schůzce: „*Sovětský svaz vystupňoval dlouhodobé všestranné úsilí uhájit světový mír přijetím účinných opatření k odzbrojení*“, zatímco „*ve Washingtonu se obracejí k této nezbytnosti zády a v Moskvě narůstají obavy*“¹⁴⁷. Na adresu Spojených států pak dodává, že „*program ‚hvězdných válek‘ je zřejmě v Bílém domě modlou iluzorních nadějí, že se podaří dostat do ruky zbraň, ze jejímž štítem by v příhodný okamžik mohl uskutečnit beztrestnou agresí proti SSSR*“¹⁴⁸. USA jsou tak stavěny do role jednoznačného agresora, zatímco Sovětský svaz je vyobrazen jako zastánce míru. Charakteristické je zde pak i slovní spojení „*modla iluzorních nadějí*“, které má dát čtenáři najevo, která strana hodnotí aktuální situaci správně a realisticky.

Následující den Rudé právo otisklo naopak vyjádření svého washingtonského zpravodaje „*Snižují význam schůzky*“¹⁴⁹, avšak to se nese ve stejném duchu. Zdeněk Porybný zmiňuje ovlivňování médií v USA („*Členové Shultzova doprovodu podsouvají pod rouškou anonymity zdejším novinářům a veřejnosti takové nesmysly, jako třeba, že ‚Kreml ještě nevstřebal technické aspekty omezení zbrojení*“¹⁵⁰) a následně je i hodnotí: „*Tato soustředěná dezinformační kampaň má bezesporu za cíl už předem svalit odpovědnost za nedosažení podstatných sovětsko-amerických dohod o omezení strategických zbraní a odvrácení militarizace vesmíru na Sovětský svaz.*“¹⁵¹ Ani u tohoto komentáře nelze pochybovat o tom, na kterou stranu se autor přiklání, a nepodložená obvinění (pod rouškou anonymity) jeho objektivitu rozhodně nezvyšují.

Zaměření komentáře z 18. listopadu, „*Washington: Bouře ve sklenici vody*“¹⁵², dostatečně charakterizuje již jeho titulek a washingtonský zpravodaj Rudého práva v něm nepokrytě podsouvá čtenáři, co by si měl o situaci ve Washingtonu myslet. Text z následujícího dne od zvláštního ženevského zpravodaje deníku Dušana Rovenského pak pod titulkem „*Před složitým jednáním*“¹⁵³ shrnuje „*politickou atmosféru*

¹⁴⁶ JELÍNEK, Milan. *Úvahy před Ženevou*. *Rudé právo*. 7. 11. 1985, roč. 65, č. 263, s. 7.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ PORYBNÝ, Zdeněk. *Snižují význam schůzky*. *Rudé právo*. 8. 11. 1985, roč. 65, č. 264, s. 7.

¹⁵⁰ Tamtéž.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² PORYBNÝ, Zdeněk. *Washington: Bouře ve sklenici vody*. *Rudé právo*. 18. 11. 1985, roč. 65, č. 272, s. 6.

¹⁵³ ROVENSKÝ, Dušan. *Před složitým jednáním*. *Rudé právo*. 19. 11. 1985, roč. 65, č. 273, s. 1.

v předvečer zahájení sovětsko-americké schůzky“. Za zásadní sdělení pro čtenáře zpravodaj považuje informaci o „*nerealistických postojích*“ Spojených států, které „*usilují o získání jednostranných výhod*“¹⁵⁴. A důležitá jsou podle něj i jednání o regionálních konfliktech, „*jež by americká delegace ráda zneužila pro útoky proti sovětské politice*“¹⁵⁵.

Vyvážený pak není ani další komentář ženevského zpravodaje, který deník vydal po ukončení ženevské schůzky (text „*První krok*“ z 22. listopadu)¹⁵⁶. Ten shrnuje prohlášení Michaila Gorbačova, přičemž aktuální situaci popisuje jako stav, „*kdy se svět dostal vinou politiky Spojených států na samý okraj konfliktu*“¹⁵⁷. Dále pak charakterizuje oba státníky. A zatímco Michail Gorbačov je podle jeho slov „*nejvyšší představitel socialistické země, která ztělesňuje tužby mírumilovného lidstva*“, jeho protějškem byl „*představitel nejmocnějšího imperialistického státu, šéf vlády, která prosazuje zájmy vojenskoprůmyslového komplexu*“¹⁵⁸ (zvýraznění není součástí citací). Tyto charakteristiky jsou však jednoznačně zavádějící a „zpravodaj“ deníku očividně straní Sovětskému svazu.

Posledním komentářem, který Rudé právo k summitu vydalo ve sledovaném období, byl text „*Jasná, principiální stanoviska*“ z 29. listopadu 1985¹⁵⁹. V něm deník komentuje projev Michaila Gorbačova na zasedání Nejvyššího sovětu SSSR. Na Gorbačovovo sdělení, že „*řešení nejdůležitějších otázek spojených se zastavením horečného zbrojení se na setkání najít nepodařilo*“, Rudé právo reaguje následujícími slovy: „*Je zřejmé, že se to týká v prvé řadě amerického stanoviska k programu ‚hvězdných válek‘. Tam se projevila výrazná neochota USA přistoupit na návrhy Sovětského svazu. To byla jedna z hlavních příčin, proč na ženevské schůzce nebylo možné dospět ke konkrétním dohodám o snížení zbrojení.*“¹⁶⁰ Je poněkud překvapivé, že text pocházející z domácí redakce deníku má ze všech uveřejněných komentářů nejslabší ideologické zaměření. Přestože ani zde nelze hovořit o objektivitě či vyváženosti, v porovnání s ostatními komentáři působí tento text velmi smířlivě.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

¹⁵⁶ ROVENSKÝ, Dušan. První krok. *Rudé právo*. 22. 11. 1985, roč. 65, č. 276, s. 4.

¹⁵⁷ Tamtéž.

¹⁵⁸ Tamtéž.

¹⁵⁹ ROVENSKÝ, Dušan. Jasná, principiální stanoviska. *Rudé právo*. 29. 11. 1985, roč. 65, č. 282, s. 7.

¹⁶⁰ Tamtéž.

Rozhovor¹⁶¹ se pak v Rudém právu v souvislosti se ženevským summitem objevil pouze jeden, a to jako součást článku „*Tisková konference Michaila Gorbačova v Ženevě*“¹⁶² z 22. listopadu 1985, tedy na závěr schůzky. Nejednalo se však o klasické interview, formu rozhovoru zde dostaly odpovědi na otázky novinářů uveřejněné za celostránkovým přepisem projevu generálního tajemníka ÚV KSSS. Vzhledem k jejich omezenému počtu a ke skutečnosti, že je deník pouze překládal a do jejich obsahu nezasahoval, však nejsou pro zobrazení summitu v Rudém právu důležité.

2.1.1.2. Zemědělské noviny

2.1.1.2.1. Zpravodajství

Zemědělské noviny se zpravodajstvím ze ženevského summitu od Rudého práva v zásadě neliší. Jejich hlavním zdrojem je shodně Československá tisková kancelář¹⁶³, a značná část zpráv je tak v podstatě identická. Kromě ČTK však Zemědělské noviny (pravděpodobně z důvodu absence vlastních zahraničních zpravodajů) čerpají ve velké míře také ze sovětského deníku Pravda (prostřednictvím ČTK), který je jasně ideologicky vymezen. Ačkoliv se tedy často nejedná o původní texty Zemědělských novin, deník je zodpovědný za jejich výběr (ať už celých článků, nebo citací) a zaujímá tak pozici gatekeepera.

¹⁶¹ Rozhovor viz interview – OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 184.

Interview – „cílená výměna otázek a odpovědí, obecně rozhovor; žurnalistická metoda, jak získat informace i samostatný, v médiích uplatňovaný druh“ – OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 93.

¹⁶² (ČTK). Tisková konference Michaila Gorbačova v Ženevě. *Rudé právo*. 22. 11. 1985, roč. 65, č. 276, s. 3-4.

¹⁶³ Československá tisková kancelář (ČTK) definovaná Zákonem o ČTK č. 123 z 12. 11. 1965 byla zpravodajským orgánem Československé socialistické republiky, který „československému tisku, Československému rozhlasu, Československé televizi, státním i jiným orgánům“ zajišťoval „všestranné informace o událostech doma i v zahraničí“ – Československá socialistická republika. Zákon o Československé tiskové kanceláři. In *Sbírka zákonů Československé socialistické republiky*. 1965, částka 51, č. 123, s. 705-706. Dostupný také z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1380>>.

„Ve vztahu k ostatním sdělovacím prostředkům plnila ČTK úlohu centrálně řízené celostátní instituce, která jim za úplatu poskytovala operativní zpravodajské informace“ – TRUNEČKOVÁ, Ludmila. *Tiskové agentury*, s. 67.

Například jako jeden z prvních textů, jež byly v Zemědělských novinách k ženevskému summitu uveřejněny, vychází 14. listopadu 1985 článek „*Pod jednou evropskou střechou*“, který začíná větou „*sovětský list Pravda zveřejnil včera pod titulkem Evropa je náš společný dům redakční článek věnovaný problémům evropské bezpečnosti*“¹⁶⁴. Za citovaným výrokiem pak následuje překlad původního textu sovětského deníku, jenž se zabývá otázkou odzbrojení a má výrazné protiamerické zabarvení.

Obdobně deník postupuje i v případě zpravodajství přímo ze schůzky. Například zpráva „*Před vrcholnou schůzkou v Ženevě*“¹⁶⁵ z 18. listopadu je s výjimkou úvodu čistým prepisem komentáře zvláštních zpravodajů sovětského deníku Pravda ze Ženevy. Citovaný text má však k objektivitě či vyváženosti velmi daleko, což dokládá například následující souvětí: „*Snaha Bílého domu dosáhnout nad Sovětským svazem vojenské převahy a diktovat mu ‚z pozice síly‘ svou vůli v globálním měřítku je v těchto dnech patrná stejně jako dříve.*“¹⁶⁶

Stejným způsobem pak Zemědělské noviny pracují i po schůzce, kdy 3. prosince pod titulkem „*Jak to bylo v Ženevě*“ přináší závěrečné hodnocení ženevského summitu od zpravodajů listu Pravda: „*Domníváme se, že rozhovory v Ženevě možná poprvé otevřely americké straně oči, že se svět změnil, že militaristická dogmata jsou v rozporu s požadavky dnešního odpovědného myšlení na státní úrovni.*“¹⁶⁷ I v tomto úryvku je však zřetelná vysoká míra předpojatosti.

Ve zpravodajství čerpajícím z ČTK pak Zemědělské noviny v některých pasážích používají oproti Rudému právu mírnější jazyk, avšak většina formulací je totožných. Příkladem může být text „*Před odjezdem do Ženevy*“ ze 16. listopadu 1985, kde deník informuje, že „*prezident Ronald Reagan ve čtvrtěčném televizním a rozhlasovém projevu k americkému lidu řekl, že odjíždí na setkání s Michaiilem*

¹⁶⁴ (ČTK). Pod jednou evropskou střechou. *Zemědělské noviny*. 14. 11. 1985, roč. 41, č. 269, s. 1-2. ISSN 0139-5777.

¹⁶⁵ (ČTK). Před vrcholnou schůzkou v Ženevě. *Zemědělské noviny*. 18. 11. 1985, roč. 41, č. 272, s. 1-2.

¹⁶⁶ Tamtéž.

¹⁶⁷ (ČTK). Jak to bylo v Ženevě. *Zemědělské noviny*. 3. 12. 1985, roč. 41, č. 285, s. 2.

*Gorbačovem do Ženevy s „poselstvím míru“*¹⁶⁸. Do písmene stejné souvěti pak nalezneme i v Rudém právu, a to v tentýž den pod titulkem „*Žádné nové podněty*“¹⁶⁹.

2.1.1.2.2. Publicistika

V zemědělských novinách byl ženevské schůzce ve vymezeném období věnován pouze jeden úvodník, a to po jejím ukončení. Tento text, uveřejněný 23. listopadu pod názvem „*Umění žít spolu*“¹⁷⁰, shrnuje výsledky sovětsko-amerického summitu, a to překvapivě velmi nezaujatě.

V úvodu čtenáře informuje, že „ženevské setkání na nejvyšší úrovni představitelů Sovětského svazu a Spojených států skončilo dohodou, že dialog bude pokračovat a bude rozšířen“, a přidává i hodnocení, že se jedná o „zatím nejdůležitější výsledek dvoudenního jednání Michaila Gorbačova a Ronalda Reagana [...] o velkém okruhu otázek, z nichž mnohé mají klíčový význam pro udržení světového míru“¹⁷¹. Velmi nestranně pak postupuje i dále: „V tomto smyslu je třeba hodnotit rezultáty rozhovorů v Ženevě kladně. Pozorovatelé zaznamenávají „pozitivní posun“ jak v bilaterálních sovětsko-amerických vztazích, tak i v celkové mezinárodní situaci.“¹⁷²

Jediným úryvkem, v němž se úvodník částečně od vyváženosti odchyluje, pak je souvěti „Washington byl v Ženevě jasně varován před následky a ještě má čas zvážit, co neodvratně přijde, jestliže eskalace zbrojení a teorie 'prvního úderu' se promítne do vesmíru.“¹⁷³ Ani zde však autor nedává mnoho prostoru propagandě a v porovnání se zpravodajstvím, které se v deníku k události objevilo, a především s přepisem článků ze sovětského deníku Pravda je tento text napsán velmi mírně.

Stejně jako v případě úvodníků vyšel v Zemědělských novinách k ženevskému summitu pouze jeden komentář, a to čtyři dny před jeho zahájením, 15. listopadu 1985,

¹⁶⁸ (ČTK). Před odjezdem do Ženevy. *Zemědělské noviny*. 16. 11. 1985, roč. 41, č. 271, s. 2.

¹⁶⁹ (ČTK). Žádné nové podněty. *Rudé právo*. 16. 11. 1985, roč. 65, č. 271, s. 7.

¹⁷⁰ (nesignováno). Umění žít spolu. *Zemědělské noviny*. 23. 11. 1985, roč. 41, č. 277, s. 1.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž.

s titulkem „*Před branami Ženevy*“¹⁷⁴. Tento text autora Vladimíra Tilla začíná obecnými informacemi o schůzce a podrobněji rozebírá stanoviska obou velmocí před jejím zahájením.

Nejprve se věnuje pohledu Sovětského svazu, který komentuje slovy, že „už dnes můžeme zodpovědně a bez rizika omylu reprodukovat výchozí pozici Michaila Gorbačova“. Ta je podle autora textu „autoritativně vyjádřena v sovětských návrzích na radikální snížení počtu strategických jaderných zbraní a útočných prostředků středního doletu a na vyloučení militarizace kosmického prostoru“¹⁷⁵. Pro Spojené státy naopak údajně platí, že jejich „vnitřní ideová negace však silně převažuje pozitiva, ostatně jen rétorická, a washingtonští jestřábi se netají uspokojením nad obsahem zavazadel, s nimiž prezident odjíždí na rozhovory“. Tato zavazadla jsou podle komentátora již plná, „jen dávka dobré vůle chybí“¹⁷⁶.

Uvedená část komentáře je značně nevyvážená. Obě strany účastníci se summitu sice dostávají přibližně stejný prostor, avšak způsob prezentování jejich názorů a postojů je značně odlišný. Zatímco návrhy sovětské strany jsou „*autoritativní*“, přístup USA obsahuje „*vnitřní ideovou negaci*“. Ani slovní spojení „*washingtonští jestřábi*“ potom rozhodně není neutrální.

Shrnutí na závěr komentáře je v tomto směru psané o něco smířlivějším tónem. Jako stanovisko deníku je prezentováno, že „zůstáváme střízlivými optimisty a nevzdáváme se naděje, že setkání Michaila Gorbačova s Ronaldem Reaganem znamená alespoň krok, alespoň krůček vpřed.“¹⁷⁷

¹⁷⁴ TILL, Vladimír. Před branami Ženevy. *Zemědělské noviny*. 15. 11. 1985, roč. 41, č. 270, s. 2.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

2.1.1.3. Svobodné slovo

2.1.1.3.1. Zpravodajství

Zprávy ze Ženevského summitu otištěné ve Svobodném slově se stejně jako v případě Zemědělských novin do značné míry shodují se zpravodajstvím Rudého práva. Svobodné slovo shodně s oběma předchozími deníky čerpá informace především z ČTK, které (stejně jako Zemědělské noviny) doplňuje o překlady článků ze sovětského listu Pravda. Zatímco původní zpravodajství deníku je v porovnání například s Rudým právem velmi vyvážené a v podstatě zbavené ideologie, pro zprávy pocházející z deníku Pravda tato charakteristika neplatí. Zpravodajství Svobodného slova tak vzhledem k výběru tohoto zdroje informací nelze označit za celkově objektivní a neutrální.

Zprávy přebírané z ČTK Svobodné slovo stejně jako Zemědělské noviny upravuje pouze kosmeticky, pokud vůbec. Při porovnání obou deníků tak nalezneme mnoho shodných či velmi podobných článků, které se často liší pouze v jednotlivých formulacích. Jako příklad může posloužit zpráva „*Nejdůležitější úkol – mír*“¹⁷⁸ ze čtvrtka, 14. listopadu 1985, uveřejněná na titulní straně. V té deník informuje, že „*generální tajemník ÚV KSSS Michail Gorbačov přijal včera v Moskvě delegaci kongresu laureátů Nobelovy ceny za mír*“¹⁷⁹. Jediný rozdíl oproti textu otištěnému v Zemědělských novinách ze stejného dne zde představuje slovo „*včera*“, jež je v Zemědělských novinách nahrazeno slovním spojením „*ve středu*“¹⁸⁰.

V překladech článků ze sovětského listu Pravda mezi oběma zmíněnými deníky existují jisté rozdíly, především ve výběru textů. Neplatí, že pokud Pravdu citují Zemědělské noviny, bude ji citovat i Svobodné slovo, případně naopak. Celkové ladění zpráv však zůstává stejné.

¹⁷⁸ (nesignováno). Nejdůležitější úkol - mír. *Svobodné slovo*. 14. 11. 1985, roč. 41, č. 269, s. 1-2. ISSN 0231-732X.

¹⁷⁹ Tamtéž.

¹⁸⁰ (ČTK). Pod jednou evropskou střechou. *Zemědělské noviny*. 14. 11. 1985, roč. 41, č. 269, s. 1-2.

2.1.1.3.2. Publicistika

Publicistika Svobodného slova zahrnuje pouze komentáře, které čerpají stejně jako zpravodajství ze sovětského listu Pravda. V prvním takovém textu, uveřejněném 9. listopadu 1985 pod názvem „*Odpovědi plné rozporů*“, je vlastní vklad Svobodného slova velmi malý a omezuje se především na oblast gatekeepingu, což indikuje již podtitulek „*Komentátor sovětského deníku Pravda o interview R. Reagana*“¹⁸¹. Nejedná se však o překlad sovětského komentáře, spíše o jeho volný přepis: „*Komentátor dále připomíná, že USA obklopily SSSR prstencem vojenských základen, na nichž je 550 000 vojáků*“¹⁸² (zvýraznění není součástí citace). Jak je patrné z uvedeného úryvku (ale i z výběru zdroje), Svobodné slovo se nijak neohlíží na požadavky nestrannosti a vyváženosti.

Další komentáře deníku se nesou v podobném duchu, avšak již se jedná o původní texty. Ženevskému summitu Svobodné slovo vyhradilo dva texty v pravidelné komentářové rubrice „*Na konec týdne*“¹⁸³, a to 23. a 30. listopadu. Autorkou prvního z nich je Jana Šmídová, jejíž text je velmi vyvážený a zcela zbavený ideologie – hlavní poselství komentáře představuje skutečnost, že „*Ženeva se v tomto týdnu proměnila na hlavní město světa*“¹⁸⁴. Druhý text z této rubriky, jehož autorem je Vojtěch Hueber, se pak schůzky dotýká spíše okrajově – hodnotí především projev Michaila Gorbačova, a to velmi kladně¹⁸⁵.

Poslední komentář, který Svobodné slovo k summitu otisklo (nebráno chronologicky), vyšel 29. listopadu 1985 pod titulkem „*Po schůzce v Ženevě*“ a napsal jej politický komentátor APN Spartak Beglov¹⁸⁶. Ten ve svém textu hodnotí a analyzuje uskutečněnou schůzku, avšak není příliš zaujatý. Za přínos schůzky považuje, že „*vedoucím představitelům SSSR a USA umožnila nejen poznat jeden druhého, ale i ujasnit si vzájemné úmysly*“, a hovoří o tom, že byl „*vykonán velký kus práce*“¹⁸⁷. Místy se však neubrání vyzdvihnout především SSSR: „*Sovětský svaz, jak bylo zdůrazněno, vynaloží veškeré úsilí, aby ve spolupráci s USA dosáhl praktického zastavení horečného*

¹⁸¹ (čt). *Odpovědi plné rozporů*. *Svobodné slovo*. 9. 11. 1985, roč. 41, č. 265, s. 3.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ ŠMÍDOVÁ, Jana. *Na konec týdne*. *Svobodné slovo*. 23. 11. 1985, roč. 41, č. 277, s. 2.

HUEBER, Vojtěch. *Na konec týdne*. *Svobodné slovo*. 30. 11. 1985, roč. 41, č. 283, s. 6.

¹⁸⁴ ŠMÍDOVÁ, Jana. *Na konec týdne*. *Svobodné slovo*. 23. 11. 1985, roč. 41, č. 277, s. 2.

¹⁸⁵ HUEBER, Vojtěch. *Na konec týdne*. *Svobodné slovo*. 30. 11. 1985, roč. 41, č. 283, s. 6.

¹⁸⁶ BEGLOV, Spartak. *Po schůzce v Ženevě*. *Svobodné slovo*. 29. 11. 1985, roč. 41, č. 282, s. 2.

*zbrojení, snížení nakupených arzenálů a zajištění podmínek pro trvalý mír na Zemi i ve vesmíru.*¹⁸⁸

2.1.2. Analýza zobrazení ženevského summitu

2.1.2.1. Analýza novinářských postupů

Jak je zřetelné z podrobné analýzy zobrazení ženevské schůzky, československé deníky v tehdejší době zcela ignorovaly požadavky na objektivitu či vyváženost uveřejňovaných textů, a to s určitými výjimkami i v případě zpravodajství. Ideologie dostávala přednost před seriózními informacemi o summitu, což je zjištění plně v souladu s očekáváním – i když Gorbačovova glasnost' se stala oficiální doktrínou již na jaře 1985, tedy více než půl roku před schůzkou, na československou žurnalistiku neměla významnější vliv (viz 1.1. Perestrojka a glasnost'). Tu stále ovládaly „léty ověřené“ postupy propagace socialistického společenského uspořádání a kritika „imperialistického“ Západu v čele se Spojenými státy.

Přestože se tedy noviny držely pravidel oficiální žurnalistiky, která požadavky na objektivitu a vyváženost zcela ignorovala (viz 1.2. Předpojatost médií a propaganda), v mnoha případech jsme zjistili, že sledované deníky tato pravidla dodržovaly alespoň formálně. Obě velmoci účastníci se ženevského summitu tak dostávaly přiřazen stejný prostor, ačkoliv Spojené státy byly prezentovány jako agresor a původce všeho zlého, zatímco Sovětský svaz zaujímal roli zastánce mírového řešení a ochránce lidu. Pravděpodobným důvodem zachování tohoto druhu „vyváženosti“ je snaha o zvýšení vlivu média na publikum, neboť pokud dostanou obě strany stejný prostor, sdělované informace působí objektivněji, a tedy pravdivěji.

Podobný postup soudobé deníky volily i v případě přejímání textů uveřejněných ve světovém tisku. Nejčastějším zdrojem těchto článků byl sovětský list Pravda, jehož zprávy a komentáře přebíraly prostřednictvím ČTK všechny tři sledované deníky. Ve výjimečných případech však dostaly slovo i americké noviny, například list Washington

¹⁸⁷ Tamtéž.

Post¹⁸⁹. Texty pocházející z deníku Pravda byly vždy velmi zaujaté a plné ideologie a nebylo možné pochybovat, které zúčastněné straně dávali komentátoři přednost. Rozhodně je ale nevyvažovaly komentáře z amerických novin. Ty byly pečlivě vybírány, aby odpovídaly představě, že si kapitalistický Západ přeje válku a podporuje horečné zbrojení. V případě přebíraných textů zastávaly soudobé československé deníky pouze pozici gatekeepera, avšak jejich ideologické zaměření se v nich projevovalo ve stejné míře. Podobně jako v předchozím případě mělo přebírání textů pravděpodobně sloužit ke zvýšení vnímané důvěryhodnosti prezentovaných informací.

Dalším způsobem ovlivňování čtenářů, který tehdejší tisk ve velké míře využíval, byla záměna názorů a subjektivních hodnocení za objektivní skutečnosti. V mnoha komentářích, ale i ve zpravodajství nalezneme charakteristiky obou participujících velmocí, respektive státníků, které vyznívají zcela protikladně, a to ve prospěch Sovětského svazu, respektive Michaila Gorbačova. Na straně USA se tak dočteme například o „*militaristické vládnoucí skupině*“¹⁹⁰ s „*modlou iluzorních nadějí*“¹⁹¹, zatímco Sovětský svaz je prezentován jako „*země, která si tužby mírumilovného lidstva vepsala jako zákon na svůj štít*“¹⁹².

Nelze nezmínit ani postup uveřejňování neověřených a pravděpodobně nepravdivých informací. Zcela charakteristické je z tohoto pohledu sdělení, že „*členové Shultzova doprovodu podsouvají pod rouškou anonymity zdejším novinářům a veřejnosti [...] nesmysly*“¹⁹³. Prohlášení tohoto typu popírají princip presumpce neviny, který je základem seriózní žurnalistiky. Formulací „*pod rouškou anonymity*“ se navíc novináři k tomuto svému prohřešku veřejně přiznávají či jej dokonce staví na odiv.

V úvodnicích, které jsou již ze své podstaty prostoupené ideologií a v současných novinách je tak téměř nenalezneme, bylo při tvorbě textů týkajících se ženevského summitu častým postupem vkládání nevyřčených vět do úst Ronalda Reagana i jiných zástupců Spojených států. Nejzřetelněji je tento fenomén vidět v úvodnicích Rudého práva, konkrétně hned v prvním takovém textu, který ke schůzce

¹⁸⁸ Tamtéž.

¹⁸⁹ PORYBNÝ, Zdeněk. Neskrývané obavy. *Rudé právo*. 20. 11. 1985, roč. 65, č. 274, s. 7.

¹⁹⁰ (nesignováno). V životním zájmu celého světa. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 1.

¹⁹¹ JELÍNEK, Milan. Úvahy před Ženevou. *Rudé právo*. 7. 11. 1985, roč. 65, č. 263, s. 7.

¹⁹² (nesignováno). Před ženevským dialogem. *Rudé právo*. 15. 11. 1985, roč. 65, č. 270, s. 1.

vyšel. Ronald Reagan podle něj na všechny konstruktivní návrhy Sovětského svazu odpovídal „*hrozivým stereotypem: ne, nikoliv!*“¹⁹⁴, což je sousloví, jež autor úvodníku v textu opakuje jako citaci amerického prezidenta několikrát. Zřetelně se však jedná o čistou manipulaci se čtenářem, a to jak z významového, tak z rétorického hlediska. V moderní angličtině navíc toto sousloví ani nelze vyslovit – v překladových slovnících nenalezneme dva plnovýznamové zápory¹⁹⁵.

Samostatný jev představuje série textů „Nad zprávami ze Ženevy“¹⁹⁶ uveřejněných v Rudém právu po ukončení ženevského summitu. Přestože se v ostatních sledovaných denících podobné útvary nevyskytují, vzhledem k důležitosti, již jim Rudé právo přiřadilo, je nelze pominout. Deník v těchto textech nechával promlouvat zástupce „pracujícího lidu“, a ačkoliv, jak již bylo řečeno, nelze tyto útvary jednoznačně označit jako fiktivní, je to nanejvýš pravděpodobné.

Na druhou stranu je však nutné říci, že v některých člancích referovaly sledované deníky o ženevském summitu poměrně nestranně. Týkalo se to především faktických informací o průběhu schůzky a neutrálních prohlášení a skutečností, které zvyšovaly význam tohoto vrcholného setkání. V Zemědělských novinách nalezneme dokonce úvodník, jehož primárním cílem nebylo zobrazit Spojené státy v nejhorším možném světle, ale věnoval se právě významu uskutečněné schůzky a výhledům vzájemných vztahů do budoucna. Z celkového pohledu však tento postup byl spíše výjimečný a ostatní texty uveřejněné k tématu ženevského summitu rozhodně nevyvažuje.

¹⁹³ PORYBNÝ, Zdeněk. Snižují význam schůzky. *Rudé právo*. 8. 11. 1985, roč. 65, č. 264, s. 7.

¹⁹⁴ (nesignováno). Před ženevským dialogem. *Rudé právo*. 15. 11. 1985, roč. 65, č. 270, s. 1.

¹⁹⁵ POLDAUF, Ivan. *Velký česko-anglický slovník*. Čelákovice: WD Publications, 1986. 1188 s. ISBN 80-902180-3-2, s. 415.

¹⁹⁶ BULÍČEK, Ladislav. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 2.

SEDLÁKOVÁ, Růžena. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 25. 11. 1985, roč. 65, č. 278, s. 1.

ŠEBESTA, Walter. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 26. 11. 1985, roč. 65, č. 279, s. 1.

FERKO, Vasil'. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 27. 11. 1985, roč. 65, č. 280, s. 1.

JELÍNEK, Zdeněk. Nad zprávami ze Ženevy. *Rudé právo*. 28. 11. 1985, roč. 65, č. 281, s. 1.

2.1.2.2. *Analýza zobrazení obsahu*

Zatímco historické publikace považují za nejdůležitější výsledek ženevského summitu omezení nepřátelské rétoriky a pokusů o poškození reputace druhé strany¹⁹⁷, ze soudobých československých deníků na tento posun ve vztazích mezi oběma velmocemi usuzovat nelze. Kromě toho se sledované deníky téměř vyhnuly tématům lidských práv a regionálních konfliktů. Například Rudé právo zmínilo regionální konflikty pouze v několika případech, a to v rámci rozhlasového projevu Ronalda Reagana k americké veřejnosti¹⁹⁸, kdy tento termín uvádí v uvozovkách (zřejmě aby snížil důležitost celého sdělení), a v komentáři zvláštního zpravodaje Dušana Rovenského, podle nějž by jednání o regionálních konfliktech „*americká delegace ráda zneužila pro útoky proti sovětské politice*“¹⁹⁹. Podobná situace je potom u problematiky dodržování lidských práv, čímž deníky snižují význam obou těchto bodů jednání. Historické publikace tato témata považují naopak za důležitá, přičemž zmiňují Gorbačovův negativní přístup k problematice, ale hodnotí diskuzi jako průlomovou. Z daného pohledu nenalezneme žádný rozdíl mezi jednotlivými deníky, což je pravděpodobně důsledkem toho, že všechny sledované noviny využívaly stejné zdroje informací, tedy ČTK a jejím prostřednictvím i sovětský list Pravda.

Zájem československých médií se tak točil především kolem hlavního bodu jednání, kterým bylo jaderné odzbrojení a americký program Hvězdných válek. Tato témata, na rozdíl od zmíněných lidských práv a regionálních konfliktů, umožňovala novinářům vykreslit Sovětský svaz jako mírovou velmoc, zatímco USA měly úlohu agresora, a nahrávala tedy propagandě. Při pohledu zpět, který představují historické publikace, však otázka jaderného odzbrojení ženevské schůzce rozhodně nedominovala a vyzdvihována je spíše atmosféra celého jednání.

Část rozdílů, které nalezneme mezi soudobým denním tiskem a pozdějšími historickými publikacemi, vychází z rozdílné povahy těchto informačních zdrojů. Pro noviny obecně byl po mnoha letech první vrcholný sovětsko-americký summit bezpochyby událostí sám o sobě, přestože z historického hlediska přelomovým nebyl.

¹⁹⁷ MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev*, s. 241.

¹⁹⁸ (ČTK). Žádné nové podněty. *Rudé právo*. 16. 11. 1985, roč. 65, č. 271, s. 7.

¹⁹⁹ ROVENSKÝ, Dušan. Před složitým jednáním. *Rudé právo*. 19. 11. 1985, roč. 65, č. 273, s. 1.

Ostatní odlišnosti však časovému odstupu již přiřadit nelze, alespoň ne zcela. V těch hrála hlavní roli především propaganda a ideologie prostupující soudobou žurnalistiku.

2.2. Moskevský summit

2.2.1. Moskevský summit v jednotlivých periodikách

2.2.1.1. Rudé právo

2.2.1.1.1. Zpravodajství

Zpravodajství, které Rudé právo poskytovalo v souvislosti s moskevskou schůzkou Ronalda Reagana s Michailem Gorbačovem, do značné míry odpovídá jeho dnešní definici. Ve sledovaném období nalezneme první zmínku o tehdy nadcházejícím summitu ve zprávě „*Akreditovalo se již 3000 novinářů*“ z 18. května 1988²⁰⁰. Ta kromě informace o počtu akreditovaných novinářů uvádí i vyjádření mluvčího ministerstva zahraničí SSSR, podle nějž zatím nebylo jasné, zda se bude jednat o předposlední či poslední schůzku mezi oběma státníky. Text této zprávy by bylo možné označit za do jisté míry nevyvážený, neboť poskytuje prostor k vyjádření pouze sovětské straně. Spojené státy však dostávají prostor druhý den, 19. května, ve zprávě „*Prezident Reagan vyzývá k ratifikaci*“²⁰¹. Její úvod je věnován informaci, že „*prezident USA R. Reagan vyjádřil v úterý [17. května] uspokojení nad tím, že americký Senát zahájil jednání o ratifikaci sovětsko-americké smlouvy o likvidaci jaderných raket středního a kratšího doletu*“, zatímco dále v textu jsou citovány oblasti (omezení zbrojení, dvoustranné vztahy, lidská práva a regionální konflikty), které Ronald Reagan považuje za hlavní problémy vztahů mezi USA a SSSR. U této zprávy naopak nenalezneme žádné vyjádření SSSR²⁰².

²⁰⁰ (zpravodajové ČTK). *Akreditovalo se již 3000 novinářů*. *Rudé právo*. 18. 5. 1988, roč. 68, č. 115, s. 1.

²⁰¹ (ČTK). *Prezident Reagan vyzývá k ratifikaci*. *Rudé právo*. 19. 5. 1988, roč. 68, č. 116, s. 7.

²⁰² Tamtéž.

Další zprávu související se summitem nalezneme ve vydání z 25. května pod titulkem „Pět setkání Gorbačov–Reagan“²⁰³. Ta uvádí, že „program moskevské schůzky generálního tajemníka ÚV KSSS Michaila Gorbačova a amerického prezidenta Ronalda Reagana předpokládá pět osobních setkání“, a dále představuje velmi podrobný časový harmonogram návštěvy amerického prezidenta v Moskvě. 26. května Rudé právo vydalo zprávu „R. Reagan na cestě na vrcholnou schůzku“²⁰⁴ obsahující vyjádření Ronalda Reagana, že výsledkem schůzky může být i dohoda o podpisu smlouvy během další schůzky, ke které by však mělo dojít ještě během Reaganova funkčního období. Obsah obou těchto textů lze označit jako čistě zpravodajský a použitý slovník a jazykové prostředky odpovídají současné představě o objektivním zpravodajství.

Poslední zpráva před zahájením schůzky, vydaná 28. května pod názvem „Senát ratifikoval“, přináší jako hlavní informaci, že „Senát amerického Kongresu schválil rezoluci o ratifikaci sovětsko-americké smlouvy o likvidaci jaderných raket středního a kratšího doletu“²⁰⁵.

Průběh moskevského summitu Rudé právo zachycuje ve dnech 30. května – 3. června 1988, a to velmi rozsáhle, což svědčí o významu, který Rudé právo této schůzce přisuzuje. Zpravodajství ze schůzky začíná zprávou „Zahájena sovětsko-americká jednání“²⁰⁶, která popisuje příjezd Ronalda Reagana a uvádí přepisy projevů obou státníků. Dále pokračuje textem „Také Nejvyšší sovět řekl ANO“²⁰⁷ sdělujícím, že prezidium Nejvyššího sovětu schválilo ratifikaci smlouvy druhý den po Senátu, a zprávou o rozhovoru Ronalda Reagana pro sovětskou televizi s doslovným přepisem rozhovoru²⁰⁸.

Další den, 31. května, zní titulek na první straně „Odzbrojení – jádro rozhovorů“²⁰⁹. Uvádí zprávu obsahující velmi podrobný program schůzek, rozhovory státníků s novináři a opět přepisy projevů. Z celého zpravodajského textu zde do jisté

²⁰³ PORYBNÝ, Zdeněk. Pět setkání Gorbačov-Reagan. *Rudé právo*. 25. 5. 1988, roč. 68, č. 121, s. 7.

²⁰⁴ PORYBNÝ, Zdeněk. R. Reagan na cestě na vrcholnou schůzku. *Rudé právo*. 26. 5. 1988, roč. 68, č. 122, s. 1, 7.

²⁰⁵ (ČTK). Senát ratifikoval. *Rudé právo*. 28. 5. 1988, roč. 68, č. 124, s. 1, 7.

²⁰⁶ (zpravodajové); (ČTK). Zahájena sovětsko-americká jednání. *Rudé právo*. 30. 5. 1988, roč. 68, č. 125, s. 1-2.

²⁰⁷ (ČTK). Také Nejvyšší sovět řekl ANO. *Rudé právo*. 30. 5. 1988, roč. 68, č. 125, s. 1.

²⁰⁸ (zr). Rozhovor pro sovětskou televizi. *Rudé právo*. 30. 5. 1988, roč. 68, č. 125, s. 2.

²⁰⁹ (zpravodajové); (ČTK). Odzbrojení - jádro rozhovorů. *Rudé právo*. 31. 5. 1988, roč. 68, č. 126, s. 1-2.

míry vystupuje pouze text pod dílčím titulkem „*Přijme R. Reagan představitel Indičanů?*“, jenž začíná slovy: „*Na pokračující porušování lidských práv ve Spojených státech upozornili [...]*“²¹⁰. Tato formulace naznačuje, že porušování lidských práv je v USA na denním pořádku, a zprávu tak lze označit za předpojatou.

Zpráva z 1. června s názvem „Desítka dokumentů“²¹¹ obsahuje dvě důležité informace: „V Moskvě byly v úterý podepsány dokumenty o rozvoji spolupráce mezi SSSR a USA v řadě významných oblastí“ a „Ve středu si obě strany vymění ratifikační listiny ke smlouvě o likvidaci jaderných raket středního a kratšího doletu“. V dalším textu je pak podrobně popsán obsah zmíněných dokumentů, které zahrnují například dohodu o společných experimentech při kontrole zkoušek jaderných zbraní či program sovětsko-americké výměny v oblasti kultury a vzdělávání na léta 1988–1991. Dále zpráva obsahuje i přepisy projevů Ronalda Reagana a Michaila Gorbačova a další program návštěvy²¹². Ve stejný den pak v deníku nalezneme ještě informaci o tom, že Československá televize má vysílat přímý přenos výměny ratifikačních listin²¹³.

Ve vydání z 2. června 1988 nalezneme v horní části první strany nad názvem deníku velký nápis tištěný červeným písmem: „*Historický den pro celou planetu: Začátek epochy jaderného odzbrojení*“²¹⁴. Pod titulkem „*Zlatý hřeb vrcholné schůzky v Moskvě – Vstoupila v platnost první odzbrojovací smlouva mezi Sovětským svazem a USA*“²¹⁵ je pak uvedena hlavní zpráva dne, která poskytuje informaci, že Michail Gorbačov a Ronald Reagan podepsali v Kremlu protokoly o výměně ratifikačních listin a že „*obě země zlikvidují do osmnácti měsíců jaderné rakety kratšího doletu, do tří let rakety středního doletu*“. Dále text obsahuje projevy státníků a informace o jejich závěrečném jednání²¹⁶. Třetí strana deníku je pak vyhrazena zprávě „*Společné sovětsko-americké prohlášení*“ popisující jednotlivé části podepsané smlouvy a hovořící například i o jednání „*s cílem vypracovat samostatnou dohodu, týkající se smlouvy o omezení systémů protiraketové obrany, na základě formulací společného prohlášení,*

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ (zpravodajové); (ČTK). Desítka dokumentů. *Rudé právo*. 1. 6. 1988, roč. 68, č. 127, s. 1-2.

²¹² Tamtéž.

²¹³ (zr). Přímý přenos z Moskvy. *Rudé právo*. 1. 6. 1988, roč. 68, č. 127, s. 1.

²¹⁴ (nesignováno). Historický den pro celou planetu: Začátek epochy jaderného odzbrojení. *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 1.

²¹⁵ (zpravodajové); (ČTK). Zlatý hřeb vrcholné schůzky v Moskvě - Vstoupila v platnost první odzbrojovací smlouva mezi Sovětským svazem a USA. *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 1-2.

²¹⁶ (TASS). Rozhovory pod širým nebem. *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 2.

„které bylo přijato na vrcholném setkání ve Washingtonu 10. prosince 1987“²¹⁷. Na straně 4 jsou uvedeny přepisy tiskových konferencí Ronalda Reagana²¹⁸ a Michaila Gorbačova²¹⁹.

Informace o ukončení summitu se v Rudém právu objevily na stránkách vydání z 3. června 1988, a to především ve zprávě uvedené pod názvem „*Učit se žít společně*“²²⁰. Ta informuje o odjezdu amerického prezidenta (přes Londýn) zpět do Washingtonu, o rozloučení státníků a pronesených projevech²²¹. Dále v novinách nalezneme zprávu „*O výsledcích moskevské schůzky*“, pocházející od londýnského dopisovatele Rudého práva, s obsahem, že Ronald Reagan informoval o výsledcích schůzky Margaret Thatcherovou²²².

„*Svět možná vstupuje do ,nové etapy*“ je název zprávy, která se v Rudém právu objevila 4. června²²³. Ta přináší informace o vystoupení Ronalda Reagana v Londýně k moskevské schůzce, avšak namísto přepisu, který se ve zpravodajství deníku obvykle objevoval během summitu, přináší pouze zprostředkované hodnocení projevu: „*Podle prvního hodnocení britských politických komentátorů nesplnil projev očekávání, že podá podrobnou analýzu moskevské schůzky. Místo toho se prezident snažil dokazovat údajnou morální, politickou a ekonomickou nadřazenost Západu a kapitalistického systému.*“²²⁴

V dalších dnech Rudé právo přináší již pouze několik krátkých zpráv: „*Historická událost*“ z 6. června informující o tom, že Ronald Reagan označil výměnu ratifikačních listin ke smlouvě za historickou událost²²⁵, „*O výsledcích moskevské schůzky*“ ze 7. června s informací, že „*soudruh M. Jakeš přijal soudruha V. Nikoforova, zvláštního zmocněnce generálního tajemníka ÚV KSSS*“²²⁶, „*Jak budou probíhat inspekce*“ z 8. června, kde hovoří „*mluvčí ministerstva zahraničí ČSSR o tom, co pro*

²¹⁷ (ČTK). Společné sovětsko-americké prohlášení. *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 3.

²¹⁸ (zr). Tisková konference Ronalda Reagana. *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 4.

²¹⁹ (zpravodajové ČTK). Tisková konference Michaila Gorbačova. *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 4.

²²⁰ (zpravodajové); (ČTK). Učit se žít společně. *Rudé právo*. 3. 6. 1988, roč. 68, č. 129, s. 1-2.

²²¹ Tamtéž.

²²² (zv). O výsledcích moskevské schůzky. *Rudé právo*. 3. 6. 1988, roč. 68, č. 129, s. 2.

²²³ VILÍMEK, Zdeněk. Svět možná vstupuje do "nové etapy". *Rudé právo*. 4. 6. 1988, roč. 68, č. 130, s. 7.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ (ČTK). Historická událost. *Rudé právo*. 6. 6. 1988, roč. 68, č. 131, s. 6.

²²⁶ (ČTK). O výsledcích moskevské schůzky. *Rudé právo*. 7. 6. 1988, roč. 68, č. 132, s. 1.

*nás plyne z vrcholné schůzky v Moskvě*²²⁷ a „*Kancléř H. Kohl: Motorem jsou schůzky SSSR-USA*“ z 10. června 1988 citující německého spolkového kancléře Helmuta Kohla, podle něhož jsou motorem vztahů mezi Východem a Západem schůzky mezi SSSR a USA²²⁸.

2.2.1.1.2. Publicistika

První úvodník věnovaný moskevskému summitu se v Rudém právu objevil 27. května 1988 pod názvem „*Před moskevskou schůzkou*“²²⁹. Na prvních řádcích shrnuje informace o summitu, které již byly uvedeny ve zpravodajství v předchozích dnech, a dále přechází k rozboru morálního aspektu plánované schůzky (a smlouvy o omezení jaderných raket). Přetrvávající ideologický spor mezi Východem a Západem se projevuje v jediném úryvku: „*Koncepce nového myšlení v jaderném věku vytryskly z duchovního potenciálu socialismu, z podstaty tohoto řádu. Je kritickým i sebekritickým rozbohem minulého, činů, které ne vždy a ne ve všem, a to zvláště v zásadních otázkách, odpovídaly potřebám doby, onoho proměnlivého a stále se přetvářejícího světa.*“²³⁰ Autor zde sice uvádí socialistické uspořádání společnosti jako zdroj veškerého pozitivního vývoje, avšak do jisté míry připouští i jeho kritiku. Především ale prezentuje Západ jako partnera a obě strany, které se mají zúčastnit schůzky, považuje za rovnocenné: „*Není sporu, že prvotním všelidským problémem je otázka války a míru. Pravda, odvěký problém provázající celou historii lidského rodu. V jaderném věku dospěl ke své hranici. Ani jedna strana ho nemůže vyřešit sama, vlastními silami. Mírových deklarácí je dostatek, je třeba společného úsilí.*“²³¹ Vyhýbá se také otevřené kritice Západu a hovoří především o důležitosti dosažení míru.

Další úvodník obsahuje vydání z 30. května, které přináší také informace o zahájení schůzky. Pod heslem „*Ratifikováno!*“²³² hovoří o významu smlouvy pro světový mír, dále probírá technické parametry smlouvy (např. počty raket, které mají být po podepsání smlouvy zničeny), údaje o předchozích schůzkách mezi M.

²²⁷ FLÁDR, Miroslav. Jak budou probíhat inspekce. *Rudé právo*. 8. 6. 1988, roč. 68, č. 133, s. 1.

²²⁸ (ku). Motorem jsou schůzky SSSR-USA. *Rudé právo*. 10. 6. 1988, roč. 68, č. 135, s. 7.

²²⁹ (nesignováno). Před moskevskou schůzkou. *Rudé právo*. 27. 5. 1988, roč. 68, č. 123, s. 1.

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Tamtéž.

²³² (nesignováno). Ratifikováno!. *Rudé právo*. 30. 5. 1988, roč. 68, č. 125, s. 1.

Gorbačovem a R. Reaganem a jako nejdůležitější také informaci o ratifikaci dohody o amerických inspekcích v ČSSR. S výjimkou několika vět („*Tehdy se našlo málo politiků v kapitalistických státech, kteří tuto iniciativu pokládali za splnitelnou. Naučili jsme se žít s jadernou hrozbou, budeme tak žít i nadále, zněla jejich odpověď. Ale vývoj světové politiky jde jinou cestou.*“²³³) je zcela nezájatý a nestranný a do značné míry plní spíše zpravodajskou roli – například informace o ratifikaci zmíněné dohody totiž ve zpravodajství nenalezneme.

Poslední úvodník, „*Hodnota dialogu*“, zabývající se schůzkou mezi Ronaldem Reaganem a Michailem Gorbačovem vyšel v Rudém právu 3. června 1988 po skončení tohoto setkání²³⁴. Na začátku sice neutrálně glosuje, že „*sovětsko-americký dialog se tak po řadě ‚mrazivých‘ let dostal do velmi aktivní fáze na novou, vyšší úroveň*“, avšak v porovnání s předchozími úvodníky je mnohem více zaměřen na propagaci Sovětského svazu. Jeho celkové ladění tak vystihuje následující úryvek: „*Současná americká vláda tak přistoupila na sovětské stanovisko, že jaderná válka má likvidátorskou úlohu, nemůže být prostředkem k dosažení jakéhokoli politického cíle, její rozpoutání by bylo katastrofou lidského rodu.*“ [...] „*Nové politické myšlení v jaderném věku, které předložil světu Sovětský svaz právě prostřednictvím dialogu, prokazuje svoji životaschopnost.*“²³⁵

Kromě zpravodajství a úvodníků Rudé právo tehdejší doby obsahovalo texty, které bychom z dnešního pohledu označili za komentáře. Jejich autory byli zahraniční zpravodajové listu, a to washingtonský zpravodaj Zdeněk Porybný a moskevský zpravodaj Milan Jelínek. A zatímco texty washingtonského zpravodaje působí zcela oproštěny od ideologie, komentáře zpravodaje z Moskvy představují nejvíce předpojaté texty, které byly v Rudém právu k tématu summitu vydány (včetně úvodníků). Od obou zpravodajů nalezneme ve sledovaném období shodně po třech textech.

Zdeněk Porybný, washingtonský zpravodaj Rudého práva, se ve svém prvním komentáři k summitu, vydaném pod titulkem „*Hledá se slovo*“ 31. května, zaměřuje především na porovnání příjezdu Ronalda Reagana s první návštěvou Richarda Nixona

²³³ Tamtéž.

²³⁴ (nesignováno). *Hodnota dialogu*. *Rudé právo*. 3. 6. 1988, roč. 68, č. 129, s. 1.

²³⁵ Tamtéž.

v Moskvě o 16 let dříve²³⁶. Amerika si podle něj od té doby „*zvykla na tvář, vyjadřování, způsob jednání Michaila Gorbačova, státníka, který bourá tradiční antikomunistické a antisovětské mýty Ameriky*“, přičemž důvody zlepšení vzájemných vztahů nachází na obou stranách pomyslné barikády²³⁷. Další den pak v komentáři „*Tři věty a jedno slovo*“ posun ve vztazích dále hodnotí s ohledem na Reaganův brzký odchod z úřadu (osm měsíců od schůzky) a uvažuje nad vyhlídkami na budoucí spolupráci²³⁸. Ve svém posledním příspěvku, „*Malé nadšení pro kazatele*“ z 2. června, pak tlumočí zkušenosti amerických novinářů z Moskvy a rozebírá nepochopení mezi kulturami, jehož se sovětská i americká strana dopouští²³⁹.

Naproti tomu zpravodaj z Moskvy se snaží nacházet chyby na straně Spojených států a ve svých komentářích velmi negativně hodnotí postavu Ronalda Reagana i americkou politiku obecně. V textu ze 30. května vydaném pod názvem „*Prezident je rád, velmi...*“ tak charakterizuje amerického prezidenta jako „*mistra slova*“, který „*umí kroužit věty, působit gesty, hlasem, nepopíratelným šarmem, vyhnout se nepříjemným otázkám i obrátit problém tak, aby pro něj vyzněl co nejlépe.*“²⁴⁰ A dále dodává: „*Co na tom, že pravda občas zapláče.*“ K otázce americké politiky pak přidává heslo: „*Stará bolest americké politiky – rozpor mezi slovní deklarací a praktickou politikou.*“²⁴¹ V podobném duchu jsou laděny i další dva komentáře Milana Jelínka. V příspěvku publikovaném následující den pod titulkem „*O důvěře a porozumění*“ se pak zaměřuje na nepochopení problematiky odzbrojení ze strany USA²⁴² a v komentáři z 2. června („*Možná by chtěli, ale...*“) uvádí, že důvodem dřívějšího nepochopení byla „*hluboce zakořeněná americká nedůvěra vůči SSSR vyplývající z antikomunistických předsudků o zemi Sovětů, z velmi povrchního posuzování sovětské historie a dneška.*“²⁴³

Z rozhovorů pak bylo jediným útvarem, který nebyl jako přepis součástí zpravodajství, vydaným v Rudém právu k tématu moskevského summitu, interview „*Odpovědi na otázky novinářů*“ ze 3. června²⁴⁴. Vychází z tiskové konference, již

²³⁶ PORYBNÝ, Zdeněk. Hledá se slovo. *Rudé právo*. 31. 5. 1988, roč. 68, č. 126, s. 2.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ PORYBNÝ, Zdeněk. Tři věty a jedno slovo. *Rudé právo*. 1. 6. 1988, roč. 68, č. 127, s. 3.

²³⁹ PORYBNÝ, Zdeněk. Malé nadšení pro kazatele. *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 2.

²⁴⁰ JELÍNEK, Milan. Prezident je rád, velmi.... *Rudé právo*. 30. 5. 1988, roč. 68, č. 125, s. 2.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² JELÍNEK, Milan. O důvěře a porozumění. *Rudé právo*. 31. 5. 1988, roč. 68, č. 126, s. 3.

²⁴³ JELÍNEK, Milan. Možná by chtěli, ale.... *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 2.

²⁴⁴ (ČTK). Odpovědi na otázky novinářů. *Rudé právo*. 3. 6. 1988, roč. 68, č. 129, s. 2.

v Moskvě po skončení summitu uspořádal Michail Gorbačov, a obsahuje překvapivé množství sebereflexe jak ze strany médií, tak ve vyjádřeních nejvyššího sovětského představitele. Celé ladění rozhovoru pak nejlépe vystihuje následující úryvek:

Otázka [sovětského novináře]: „My, kdo sledujeme americko-sovětský dialog, jsme vždy pociťovali, že v první etapě vycházely potíže z oblasti kontroly a inspekce z naší strany. Nyní se nám zdá, že to platí o americké straně. Potvrdila nynější vrcholná schůzka tuto změnu v orientaci?“²⁴⁵

Odpověď [Michaila Gorbačova]: „Vaše postřehy jsou správné. I my jsme o tom mluvili a vycházeli jsme z faktů. Ukázalo se, že v minulých prohlášeních bylo mnoho blufů.“²⁴⁶

2.2.1.2. Zemědělské noviny

2.2.1.2.1. Zpravodajství

Zpravodajství v Zemědělských novinách se v porovnání s Rudým právem v zásadě nijak neliší. Vzhledem k formulacím, které v něm nalezneme, lze usuzovat na použití stejného zdroje informací. Například ve zprávě o ratifikaci smlouvy americkým Senátem („*Před historickým setkáním v Moskvě*“, 28. května 1988) tak nalezneme jako shrnutí větu: „*Senát amerického Kongresu včera schválil rezoluci o ratifikaci sovětsko-americké smlouvy o likvidaci jaderných raket středního a kratšího doletu*“²⁴⁷, kde jediný rozdíl oproti formulaci Rudého práva²⁴⁸ představuje slovo „včera“, přestože přinejmenším název smlouvy je ve zpravodajství jinak popisován mnoha různými termíny.

Hlavním rozdílem, který oproti Rudému právu najdeme, je přístup Zemědělských novin k Reaganovu setkání se sovětskými disidenty, které kromě zprávy

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ Tamtéž.

²⁴⁷ (ČTK). Před historickým setkáním v Moskvě. *Zemědělské noviny*. 28. 5. 1988, roč. 44, č. 124, s. 2.

²⁴⁸ (ČTK). Senát ratifikoval. *Rudé právo*. 28. 5. 1988, roč. 68, č. 124, s. 1, 7.

„Částečný pokrok v dialogu“²⁴⁹ deník probírá i v textu „Proč právě setkání s ‚disidenty‘?“²⁵⁰. Ten je věnován především citacím názorů, jež vyšly k tomuto tématu v sovětských a světových denících, ale nevyhýbá se ani vlastnímu hodnocení: „V souladu se zaměřením buržoazních sdělovacích prostředků se britské listy soustředily na setkání prezidenta USA s ‚disidenty‘ a vůbec tematiku lidských práv v západním pojetí.“²⁵¹

2.2.1.2.2. Publicistika

V Zemědělských novinách vyšel k moskevskému summitu během sledovaného období pouze jeden úvodník pod názvem „Velký kus práce“²⁵², a to 4. června (po ukončení schůzky). V něm se dočteme, že přínos schůzky nyní posuzuje celý svět, a dále o významu schůzky pro obě zúčastněné mocnosti. Značná část textu je věnována také oslavě jejího výsledku (podepsání smlouvy o snížení počtu jaderných raket). Celkové vyznění úvodníku pak shrnuje text v jeho závěru: „V Moskvě byl vykonán velký kus práce. Poslední schůzka SSSR a USA na nejvyšší úrovni [...] posunula vztahy obou velmocí [...] na novou vyšší úroveň. Otevřela tak před Sovětským svazem, Spojenými státy i celým světem další perspektivy.“²⁵³

Tento úvodník lze s výjimkou několika vět označit za nezaújatý. Kromě úryvku „Vztahy obou velmocí vyžadují oboustranné úsilí, oboustranné kompromisy – oboustranné překonávání ve vzájemných pohledech a přístupech nakupených dogmat a stereotypů. A ne vždy [...] jsou v zásadní přestavbě svých názorů Američané připraveni, ne vždy jsou schopni rychlé reakce.“²⁵⁴, který nachází zdroj problémů pouze na straně USA, v úvodníku nenalezneme stopy názorového příklonu k libovolné z obou mocností.

Rozhovory se v Zemědělských novinách objevily ve sledovaném období dva. Podrobněji se však budeme zabývat pouze prvním z nich, neboť druhý, „Tisková

²⁴⁹ (ČTK). Částečný pokrok v dialogu. *Zemědělské noviny*. 31. 5. 1988, roč. 44, č. 126, s. 1-2.

²⁵⁰ (ČTK). Proč právě setkání s ‚disidenty‘?. *Zemědělské noviny*. 1. 6. 1988, roč. 44, č. 127, s. 2.

²⁵¹ Tamtéž.

²⁵² (nesignováno). Velký kus práce. *Zemědělské noviny*. 4. 6. 1988, roč. 44, č. 130, s. 1.

²⁵³ Tamtéž.

²⁵⁴ Tamtéž.

konference Michaila Gorbačova“ ze 3. června²⁵⁵, je ekvivalentem k rozhovoru „Odpovědi na otázky novinářů“ vydanému stejný den v Rudém právu²⁵⁶. Naopak rozhovor, který v Rudém právu během sledovaného období otištěn nebyl, přinesly Zemědělské noviny 23. května (tedy přibližně týden před zahájením summitu) pod titulkem „Interview M. Gorbačova pro Washington Post a Newsweek“²⁵⁷. Stejně jako u dříve popsaného interview se jedná pouze o přepis (překlad) původního rozhovoru, který Michail Gorbačov poskytl deníkům zmíněným v titulku. Vzhledem k datu vydání má však pro tuto práci poměrně omezenou relevanci, neboť se zaměřuje především na očekávání od summitu a nepřináší žádné nové informace.

Jediným publicistickým útvarem, který se v Rudém právu ke schůzce neobjevil a naopak jej vydaly Zemědělské noviny, je reportáž ze summitu. A ačkoliv příslušné texty nejsou jako reportáž označeny, jejich obsah tomuto útvaru odpovídá. Autorkou série čtyř reportážních textů je zvláštní zpravodajka Zemědělských novin z Moskvy K. Šubrtová²⁵⁸. Na rozdíl od zvláštních zpravodajů Rudého práva, kteří se zaměřili především na komentáře ke schůzce, Šubrtová summit pouze popisuje, a to z pohledu účastnického se novináře. Například v reportáži „Vrcholné chvíle v Moskvě“ ze 2. června tak vypráví, jak většina novinářů sledovala výměnu ratifikačních listin ke smlouvě, která byla alespoň z pohledu médií hlavním bodem celé schůzky, pouze v televizi²⁵⁹. Z hlediska předpojatosti a vyváženosti jsou zmíněné reportáže zcela neutrální, avšak zároveň nepřinášejí o summitu v podstatě žádné informace a pro čtenáře představují spíše „zajímavost“.

²⁵⁵ (nesignováno). Tisková konference Michaila Gorbačova o výsledcích vrcholné schůzky. *Zemědělské noviny*. 3. 6. 1988, roč. 44, č. 129, s. 2.

²⁵⁶ (ČTK). Odpovědi na otázky novinářů. *Rudé právo*. 3. 6. 1988, roč. 68, č. 129, s. 2.

²⁵⁷ (ČTK). Interview M. Gorbačova pro Washington Post a Newsweek. *Zemědělské noviny*. 23. 5. 1988, roč. 44, č. 119, s. 2-3.

²⁵⁸ ŠUBRTOVÁ, K. Moskva v očekávání. *Zemědělské noviny*. 30. 5. 1988, roč. 44, č. 125, s. 1.

ŠUBRTOVÁ, K. Moskevské střípky. *Zemědělské noviny*. 31. 5. 1988, roč. 44, č. 126, s. 1.

ŠUBRTOVÁ, K. Moskevské střípky. *Zemědělské noviny*. 1. 6. 1988, roč. 44, č. 127, s. 1.

ŠUBRTOVÁ, K. Vrcholné chvíle v Moskvě. *Zemědělské noviny*. 2. 6. 1988, roč. 44, č. 128, s. 1.

²⁵⁹ ŠUBRTOVÁ, K.. Vrcholné chvíle v Moskvě. *Zemědělské noviny*. 2. 6. 1988, roč. 44, č. 128, s. 1.

2.2.1.3. Svobodné slovo

2.2.1.3.1. Zpravodajství

Zpravodajství, jež poskytovalo k tématu moskevského summitu Svobodné slovo, nevykazuje ve své podstatě žádné významnější odlišnosti od zpravodajství na stránkách ostatních vybraných deníků. Ve zprávách tak většinou nalezneme stejný obsah i totožné formulace a případné rozdíly mají obvykle čistě „kosmetický“ charakter. Pokud ve Svobodném slově vyhledáme text odpovídající výše porovnávaným zprávám v Rudém právu a Zemědělských novinách, který v deníku vyšel 28. května pod názvem „*Ratifikace schválena*“²⁶⁰, zjistíme ve větě „*Senát amerického Kongresu schválil včera ratifikaci sovětsko-americké smlouvy o likvidaci jaderných raket středního a kratšího doletu*“ odlišnost opět pouze u slova „*včera*“, které je zde umístěno na jiné pozici než v Zemědělských novinách²⁶¹. Jeden z mála rozdílů tak představuje skutečnost, že deník oproti ostatním novinám referoval podrobněji o přípravách summitu. Informace, které poskytl k tomuto tématu, však měly spíše doplňující charakter a týkaly se především organizace schůzky. Příkladem může být zpráva o otevření tiskového střediska v Moskvě, jež v deníku vyšla 24. května pod titulkem „*Přípravy k setkání*“²⁶². V důležitých aspektech se však zpravodajství Svobodného slova neliší od ostatních deníků. Ve většině případů je oproštěno od ideologie a není výrazně předpojaté.

2.2.1.3.2. Publicistika

Ve Svobodném slově vyšel stejně jako v Zemědělských novinách k vrcholné schůzce pouze jeden úvodník, a to několik dní po jejím ukončení. Text vydaný 7. června pod názvem „*Hodnota dialogu*“²⁶³, který je shodný s titulkem úvodníku v Rudém právu ze 3. června, je na rozdíl od ostatních sledovaných novin zcela nezaújatý a z tohoto hlediska by mohl v nezměněné podobě vyjít i v některém ze současných českých seriálních deníků. Autor úvodníku nejprve vyzdvihuje důležitost schůzky a hovoří o neslábnuoucím ohlasu z celého světa i po několika dnech od ukončení summitu, primárně se ale zaměřuje na otázky soudobého odzbrojování. V této oblasti probírá především

²⁶⁰ (čt). Ratifikace schválena. *Svobodné slovo*. 28. 5. 1988, roč. 41, č. 124, s. 1.

²⁶¹ (ČTK). Před historickým setkáním v Moskvě. *Zemědělské noviny*. 28. 5. 1988, roč. 44, č. 124, s. 2.

²⁶² (zč). Přípravy k setkání. *Svobodné slovo*. 24. 5. 1988, roč. 41, č. 120, s. 2.

pozitivní přínos odzbrojení a zdůrazňuje úspěchy obou stran dosažené v Moskvě i během předchozích summitů.²⁶⁴

Jediný komentář k summitu Svobodné slovo vydalo 3. června pod názvem „*V novém ovzduší*“ a jeho autorkou byla moskevská zpravodajka deníku J. Šmídová²⁶⁵. Zatímco moskevský zpravodaj Rudého práva přistupoval ke komentářům jako k prostoru pro ideologickou propagandu, Šmídová události komentuje zcela nestranně, a pokud je to možné, objektivně. Situaci kolem summitu popisuje slovy, že se konal „*v atmosféře velkých změn v sovětské společnosti*“, a hodnotí i úlohu sovětských sdělovacích prostředků, které podle jejího názoru „*informovaly o čtyřdenním jednání na nejvyšší úrovni ve velmi otevřeném duchu*“²⁶⁶. Věnuje se však například i otázce vývoje veřejného mínění v souvislosti se schůzkou. Moskevský summit pak podle Šmídové poskytuje základ ke „*stabilnějším a produktivnějším vztahům obou zemí*“²⁶⁷.

Vzhledem k tomu, že oba vrcholní státníci v období konání schůzky poskytli rozhovory pouze zahraničním médiím, soudobé československé deníky vydaly v rámci rozhovorů pouze jejich překlady a získaly přístup ke shodným materiálům. Dva prepisy rozhovorů²⁶⁸, které ve sledovaném období vyšly ve Svobodném slově, se tak shodují s prepisy uveřejněnými v ostatních zkoumaných denících. Liší se pouze tím, že druhý z rozhovorů, vydaný 3. června pod názvem „*Z tiskové konference Michaila Gorbačova*“, je oproti ostatním novinám výrazně zkrácený²⁶⁹.

Autorkou reportáže ve Svobodném slově je pak opět moskevská zpravodajka J. Šmídová. Stejně jako zvláštní zpravodajka Zemědělských novin z Moskvy K. Šubrtová se na téma summitu zaměřuje především z pohledu novináře a popisuje, co obnáší být novinářem u vrcholné schůzky. Například v reportáži „*Bílý dům v srdci Moskvy*“ z 30. května tak uvádí: „*Tady v Moskvě vládne největší vzrušení mezi novináři, kteří se všichni [...] snaží, jako už předtím v Ženevě, Reykjavíku a Washingtonu, být při tom.*

²⁶³ (r). Hodnota dialogu. *Svobodné slovo*. 7. 6. 1988, roč. 41, č. 132, s. 1.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ ŠMÍDOVÁ, Jana. V novém ovzduší. *Svobodné slovo*. 3. 6. 1988, roč. 41, č. 129, s. 1.

²⁶⁶ Tamtéž.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ (ČTK). Společná odpovědnost obou velmocí. *Svobodné slovo*. 23. 5. 1988, roč. 41, č. 119, s. 1, 2, 3.

(r). Z tiskové konference Michaila Gorbačova. *Svobodné slovo*. 3. 6. 1988, roč. 41, č. 129, s. 3.

²⁶⁹ (r). Z tiskové konference Michaila Gorbačova. *Svobodné slovo*. 3. 6. 1988, roč. 41, č. 129, s. 3.

*Jen malé části se to však skutečně podaří.*²⁷⁰ V textu „*Jak být při tom*“ z 1. června pak popisuje přímo vlastní zkušenosti: „*A tak, když jsem se včera s kolegy z Mladé fronty a Práce dozvěděla, že mohu být přítomna dopolední procházce Michala Gorbačova a jeho amerického hosta po kremelských nádvořích a prostorách, domnívala jsem se, že [...] se mi nepodaří být jejím očitým svědkem.*“²⁷¹ Reportáže Svobodného slova tak jsou sice zcela nezaujaté, ale nepřinášejí mnoho informací o samotné schůzce.

2.2.2. Analýza zobrazení moskevského summitu

2.2.2.1. Analýza novinářských postupů

Většinu textů, které vyšly v soudobých denících k tématu moskevského summitu, lze hodnotit jako převážně objektivní, vyvážené a zbavené ideologického podtextu, a to především v případě zpravodajství ze schůzky. Mohly by se v téměř nezměněné podobě objevit i v současném denním tisku – jsou faktické a převážně objektivní. V naprosté většině případů je pak lze označit i za vyvážené, což se projevuje jak v rámci jednotlivých zpráv, tak v zobrazení summitu jako celku. Obě zúčastněné strany dostávají v novinách obvykle přiřazen přibližně stejný prostor a jejich prohlášením je přidělována odpovídající důležitost.

Mezi neutrální a víceméně vyvážené texty pak lze překvapivě zařadit také úvodníky, které se tím výrazně odchyľují od své definice²⁷². Výjimku představuje jediný úvodník, zveřejněný v Rudém právu, jenž výrazně vyzdvihuje podíl Sovětského svazu na úspěchu schůzky a na uzavření smlouvy o likvidaci jaderných raket středního a krátkého doletu. Dokládá to například již výše zmíněná citace „*Současná americká vláda tak přistoupila na sovětské stanovisko, že jaderná válka má likvidátorskou*

²⁷⁰ ŠMÍDOVÁ, Jana. Bílý dům v srdci Moskvy. *Svobodné slovo*. 30. 5. 1988, roč. 41, č. 125, s. 1.

²⁷¹ ŠMÍDOVÁ, Jana. Jak být při tom. *Svobodné slovo*. 1. 6. 1988, roč. 41, č. 127, s. 1.

²⁷² Úvodník – „druh článku zaujímavější zásadní (někdy morální) stanovisko k nějakému aktuálnímu problému, vyjadřuje stanovisko listu, vedení redakce nebo vydavatele. V novinách patřících politickým stranám odpovídá také stranickému politickému programu. Úvodník vychází z faktů, která už jsou známa a zpracována ve zpravodajství, známé informace však dále vysvětluje a doplňuje o stanovisko se snahou ovlivnit čtenáře. [...] Jako dennodenní nástroj politického boje byl úvodník používán v meziválečném období a ještě více po roce 1945.“ – OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*, s. 223.

úlohu²⁷³, která nejlépe vystihuje celkové ladění tohoto textu. V ostatních úvodních uveřejněných v souvislosti s moskevským summitem pak prohlášení tohoto typu nalezneme pouze ve velmi omezené míře, USA naopak získávají pozici partnera a obě zúčastněné strany jsou považovány za rovnocenné. Obecně se úvodníky vydané k této schůzce vyhýbají otevřené kritice Spojených států a v některých případech je dokonce opatrně kritizován Sovětský svaz: „*Koncepce nového myšlení v jaderném věku vytryskly z duchovního potenciálu socialismu, z podstaty tohoto řádu. Je kritickým i sebekritickým rozbořením minulého, činů, které ne vždy a ne ve všem, a to zvláště v zásadních otázkách, odpovídaly potřebám doby, onoho proměnlivého a stále se přetvářejícího světa*“²⁷⁴.

Jiná situace však nastává v případě komentářů. Ty se především v Rudém právu navzájem výrazně odlišují v závislosti na autorovi. Zatímco komentáře od washingtonského zpravodaje deníku lze označit jako poměrně neutrální a situaci kolem summitu se snaží především analyzovat, aniž by preferovaly jednu či druhou stranu, moskevský zpravodaj Rudého práva píše zcela odlišně. Jeho komentáře jsou výrazně prosovětské a představují nejvíce předpojaté texty, jež byly v Rudém právu v této souvislosti vydány. Například prezidenta USA charakterizuje jako „*mistra slova*“, který „*umí kroužit věty, působit gesty, hlasem, nepopíratelným šarmem, vyhnout se nepříjemným otázkám i obrátit problém tak, aby pro něj vyzněl co nejlépe,*“ a dodává: „*Co na tom, že pravda občas zapláče*“²⁷⁵.

Reportáže, jež se objevily pouze v Zemědělských novinách a Svobodném slově, lze potom označit za zcela neutrální. K tématu schůzky přistupují, jako by se ani nejednalo o setkání mezi dvěma světovými velmocemi, jež spolu po mnoho desetiletí vzájemně soupeřily. Popisují události kolem moskevského summitu vlastníma očima z pozice přímého „účastníka“ – novináře. To však také znamená, že o schůzce nepřinášejí žádné zásadní informace.

Z celkového pohledu je možné zpravodajství a publicistiku vydávanou v souvislosti s moskevským summitem v soudobých československých denících považovat za poměrně objektivní a vyváženou. Přestože se zde objevují zmíněné výjimky a mnoho textů obsahuje jednu či dvě věty, které dávají najevo ideologickou

²⁷³ (nesignováno). Hodnota dialogu. *Rudé právo*. 3. 6. 1988, roč. 68, č. 129, s. 1.

²⁷⁴ (nesignováno). Před moskevskou schůzkou. *Rudé právo*. 27. 5. 1988, roč. 68, č. 123, s. 1.

²⁷⁵ JELÍNEK, Milan. Prezident je rád, velmi.... *Rudé právo*. 30. 5. 1988, roč. 68, č. 125, s. 2.

inklinaci k Sovětskému svazu, většina článků je neutrálních. V mnoha případech dokonce po obsahové i formální stránce odpovídají způsobu, jakým by o obdobné události referovala současná česká média.

2.2.2.2. Analýza zobrazení obsahu

Zatímco československé deníky popisovaly summit mezi Ronaldem Reaganem a Michailem Gorbačovem z Moskvy roku 1988 jako přelomový a podle toho o něm i referovaly, ať už z hlediska vyhrazeného prostoru, nebo množství zpráv a různých publicistických útvarů, pozdější, ale i soudobé, historické publikace na něj nahlízejí zcela opačně. Například v životopise Michaila Gorbačova vydaném v reedici roku 1988 nalezneme shrnutí, že „*summit v Moskvě na konci května roku 1988 sloužil primárně ke zvýšení publicity Ronalda Reagana*“²⁷⁶. V podrobnějším rozboru se pak objevují informace o tom, že „*nedošlo k podepsání žádných důležitých smluv*“, „*pokusy o dokončení smlouvy ke snížení strategických zbraní o 50 procent se ukázaly jako nerealistické*“ a „*při odjezdu Reagana z Moskvy existovalo stále mnoho nevyřešených problémů*“. Podle Medvedeva se „*po určitou dobu dokonce zdálo nejisté, zda bude smlouva [...], která byla podepsána ve Washingtonu, ratifikována americkým Senátem včas, aby mohlo dojít k výměně ratifikačních dokumentů, které by poskytly formální důvod pro konání tohoto čtvrtého summitu*“²⁷⁷. Informaci o této ratifikaci sice uváděly i československé deníky z tehdejší doby²⁷⁸, ale k možnosti, že by ratifikace v americkém Senátu neproběhla, se nevyjadřovaly. Ohledně předání ratifikačních protokolů ke smlouvě pak například v Rudém právu nalezneme červeně vytištěný nadpis nad samotným názvem deníku, který uvádí: „*Historický den pro celou planetu: Začátek epochy jaderného odzbrojení*“²⁷⁹.

Dalším bodem, v němž se pohled historiků a soudobých československých novinářů liší, je Reaganův projev na Moskevské univerzitě. Tam Ronald Reagan „*před publikem, které se skládalo především z ruských studentů, pronesl nejhlasitější obranu*

²⁷⁶ MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev*, s. 322.

²⁷⁷ Tamtéž.

²⁷⁸ (ČTK). Senát ratifikoval. *Rudé právo*. 28. 5. 1988, roč. 68, č. 124, s. 1, 7.

(čt). Ratifikace schválena. *Svobodné slovo*. 28. 5. 1988, roč. 41, č. 124, s. 1.

²⁷⁹ (nesignováno). Historický den pro celou planetu: Začátek epochy jaderného odzbrojení. *Rudé právo*. 2. 6. 1988, roč. 68, č. 128, s. 1.

*svobodné společnosti, jakou kdy Sovětský svaz slyšel*²⁸⁰. Ve svém projevu vyzdvihoval glasnost' a další zlepšení lidských práv v Sovětském svazu, avšak poukázal na to, že v Sovětském svazu stále není zaručena řada svobod, které jsou ve Spojených státech považovány za samozřejmost, jako například právo cestovat²⁸¹. Přitom alespoň deníky vybrané pro tuto analýzu nepřiradily Reaganovu projevu, který je zpětně považován za jednu z nejvýznamnějších událostí schůzky, odpovídající význam a zmínily se o něm pouze velmi okrajově.

Podobně jako k projevu na Moskevské univerzitě se sledované noviny postavily i k setkání amerického prezidenta s místními disidenty. Například Zemědělské noviny se o něm vyjadřují ve zprávě „*Částečný pokrok v dialogu*“²⁸², kde píše, že „*prezident USA Ronald Reagan včera ve své moskevské rezidenci přijal skupinu sovětských občanů označovaných na Západě za tzv. disidenty*“ a že „*beseď ovládaly 'problémy' lidských práv v Sovětském svazu, emigrace a 'pronásledování' osob jiného smýšlení*“. Dále pak uvádějí postoj mluvčího ministerstva zahraničí SSSR, podle nějž americká strana nezná situaci v Sovětském svazu²⁸³. Pozdější historické publikace však této události přiřazují i z hlediska medializace výrazně vyšší význam. V Reaganově životopise se tak dočteme, že prezident „*na půdě amerického velvyslanectví uspořádal setkání disidentů a neúspěšných žadatelů o emigraci a za velké publicity médií jim řekl, aby do budoucnosti hleděli s nadějí, neboť den svobody se blíží*“²⁸⁴.

Uvedené rozdíly lze bezpochyby z části vysvětlit nadhledem, který historickým publikacím poskytuje časový odstup. Například v případě smlouvy o snížení počtu strategických raket středního a krátkého doletu, která představovala hlavní téma moskevské schůzky a z hlediska tehdejších médií z ní činila schůzku významnou, musíme rozlišit mezi datem podpisu smlouvy, datem jejího schválení zákonodárnými sbory obou států a datem ceremoniální výměny předávacích protokolů. Historické publikace u této smlouvy považují za nejdůležitější okamžik, kdy došlo k jejímu podpisu oběma státníky, avšak vyzdvihují i data ratifikace. Další postup zdánlivě považují již za pouhou formalitu. Soudobé deníky oproti tomu zdůrazňují především

²⁸⁰ D'SOUZA, Dinesh. *Ronald Reagan: jak se obyčejný muž stal neobyčejným vůdcem*. Brno: Barrister & Principal, 2004. 262 s. ISBN 80-86598-24-1, s. 187.

²⁸¹ MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev*, s. 324.

²⁸² (ČTK). *Částečný pokrok v dialogu. Zemědělské noviny*. 31. 5. 1988, roč. 44, č. 126, s. 1-2.

²⁸³ Tamtéž.

moment výměny protokolů ke smlouvě, neboť teprve od tohoto okamžiku bylo jisté, že smlouva vstoupí v platnost.

Jako důvod, proč se v tehdejších československých novinách neobjevily podrobnější zprávy a přepisy projevů z Reaganových setkání s disidenty a se studenty moskevské univerzity, se pak může na první pohled jevit předpojatost soudobého československého tisku. Avšak ačkoli příčina omezeného rozsahu informování byla skutečně ideologická, nejednalo se pouze o problematiku gatekeepingu na straně novin. Pokrytí těchto akcí médii bylo totiž značně omezeno sovětskými představiteli²⁸⁵.

2.3. Porovnání ženevského a moskevského summitu

2.3.1. Porovnání rozdílů v zobrazení schůzek

Jak je patrné, způsob, jakým soudobé československé deníky referovaly o jednotlivých summitech mezi Ronaldem Reaganem a Michailem Gorbačovem, se mezi sledovanými obdobími výrazně změnil. Zatímco v případě první schůzky se média v rámci publicistiky, ale i zpravodajství, jednoznačně stavěla na stranu Sovětského svazu, o tři roky později se v novinách již objevovaly texty víceméně vyvážené. Sledované deníky bez výjimky upustily od většiny manipulativních²⁸⁶ technik a od snahy za každou cenu ovlivnit publikum a začaly se na summitu dívat očima (téměř) nezávislého pozorovatele, jehož se však problematika jaderného odzbrojení, které bylo hlavním tématem schůzek, přímo dotýkala. Před čtenářem tak již nestál agresor, jehož se Sovětský svaz snaží všemi mírovými prostředky odvrátit od myšlenek na zničení světa, ale dvě spolupracující mocnosti, které se pokouší nalézt kompromis a zachovat mír.

²⁸⁴ D'SOUZA, Dinesh. *Ronald Reagan: jak se obyčejný muž stal neobyčejným vůdcem*, s. 187.

²⁸⁵ SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*, s. 238.

²⁸⁶ Manipulace – „v mediálních studiích a psychologii znamená m. nepříznivé zpracovávání avědomí lidí zejm. prostřednictvím médií za účelem systematického a cílevědomého řízení a formování jejich vědomí, myšlenek a pocitů“ – REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*, s. 127.

V jednotlivých člancích se tento posun zobrazení schůzek projevil téměř ve všech aspektech. Pokud se zaměříme na postupy, které soudobé deníky využívaly za účelem ovlivnění veřejného mínění²⁸⁷ při referování o ženevské schůzce (viz 2.1.2.1. Analýza novinářských postupů), zjistíme, že je v textech týkajících se moskevského summitu již skoro nenalezneme, a pokud ano, tak pouze ve velmi omezené míře. To platí například pro „vyváženost“, jak ji aplikovali novináři v případě ženevského summitu. Ta v roce 1988 přestala být pouze formální záležitostí – nebylo dále nutné opěvovat Sovětský svaz ve stejné míře, jako haníme Spojené státy – a přiblížila se svému pojetí v současných demokratických médiích. A podobně tomu bylo i v případě dalších prohřešků. Z „*militaristické vládnoucí skupiny*“²⁸⁸ se stala „*současná americká vláda*“²⁸⁹ a Ronald Reagan přestal donekonečna opakovat „*hrozivé stereotypy*“²⁹⁰, které ani při nejlepší vůli nemohl nikdy vyslovit. V případě článků vydaných k moskevskému summitu navíc soudobé deníky ustoupily od nekritického opěvování socialismu, jímž byly v roce 1985 zpravodajství i publicistika prodchnuty. Naopak začaly v některých případech připouštět, že zdrojem problémů ve vzájemných vztazích mohl být i Sovětský svaz, jehož činy „*ne vždy a ne ve všem, a to zvláště v zásadních otázkách, odpovídaly potřebám doby*“²⁹¹.

Výrazný rozdíl v zobrazení obou summitů se projevil také v přebírání textů zahraničních (především sovětských) novin. Zatímco v roce 1985 představovaly velkou část článků vydaných ke schůzce překlady komentářů sovětského listu Pravda (doplněné o několik pečlivě vybraných textů amerických komentátorů) a tyto noviny byly hojně citovány i v rámci zpravodajství, v případě moskevského summitu bylo přebírání textů velmi omezeno. Vzhledem k tomu, že deník Pravda byl jako hlavní zdroj zaměřen jednoznačně prosovětsky a v jeho případě nebylo možné hovořit o objektivitě či vyváženosti, došlo vypuštěním těchto článků k výraznému posunu směrem ke standardům demokratické žurnalistiky.

²⁸⁷ Mínění veřejné – „Pro pojem m. v. se neustálila žádná obecně přijímaná definice. Nejčastěji je používán: a) jako souhrn názorů a hodnocení, které členové veřejnosti vyjadřují k určitému tématu; b) jako shoda mezi členy veřejnosti dosažená vzájemnou diskusí; c) ve smyslu zveřejněného mínění, které lidé vyjadřují veřejně, vůči cizím osobám a které se může lišit od jejich soukromého názoru.“ – REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*, s. 144-145.

²⁸⁸ (nesignováno). V životním zájmu celého světa. *Rudé právo*. 23. 11. 1985, roč. 65, č. 277, s. 1.

²⁸⁹ (nesignováno). Hodnota dialogu. *Rudé právo*. 3. 6. 1988, roč. 68, č. 129, s. 1.

²⁹⁰ (nesignováno). Před ženevským dialogem. *Rudé právo*. 15. 11. 1985, roč. 65, č. 270, s. 1.

²⁹¹ (nesignováno). Před moskevskou schůzkou. *Rudé právo*. 27. 5. 1988, roč. 68, č. 123, s. 1.

Pokud se zaměříme na témata, kterým se soudobé československé deníky v rámci informování o schůzkách věnovaly, zjistíme, že i v tomto směru došlo během tří let, jež uplynuly mezi oběma summity, k výrazným změnám. Ve zpravodajství a publicistice ze Ženevy se deníky úzkostlivě vyhýbaly tématům, která by mohla zobrazit Sovětský svaz v nepříznivém světle, a naopak zdůrazňovaly vše, co mohlo v očích čtenářů uškodit pověsti Spojených států. Nečetné zmínky o regionálních konfliktech, které představovaly jeden z hlavních bodů jednání, se tak omezily na tvrzení, že by toto téma „*americká delegace ráda zneužila pro útoky proti sovětské politice*“²⁹². Obdobně tomu bylo u problematiky lidských práv. Naopak Reaganův program Hvězdných válek noviny označovaly jako „*agresivní plán*“²⁹³ či jako „*modlu iluzorních nadějí*“²⁹⁴.

V případě moskevském summitu byla situace v tomto směru již částečně odlišná. Například problematice lidských práv se na stránkách novin sice nedostalo tolik prostoru, kolik by odpovídalo její důležitosti v rámci schůzky, avšak nebyla zcela opomíjena. V Zemědělských novinách se tak dočteme, že Ronald Reagan „*přijal skupinu sovětských občanů označovaných na Západě za tzv. disidenty*“ a že „*besedu ovládaly ‚problémy‘ lidských práv v Sovětském svazu*“²⁹⁵. Přestože se deník snažil význam těchto témat snížit (například uvedením některých výrazů v uvozovkách), na rozdíl od roku 1985 se jim nevyhnul úplně.

2.3.2. Příčiny rozdílů v zobrazení

Příčiny, které vedly k rozdílům v zobrazení obou summitů v soudobých československých médiích, není možné jednoznačně určit. Způsob informování o schůzkách ovlivňuje celá řada faktorů, jejichž podíl na uvedených rozdílech lze pouze odhadovat. Přesto se však pokusíme nalézt ty nejdůležitější, které mají na odlišné zobrazení schůzek největší vliv.

Jako první vysvětlení uvedených rozdílů se nabízí již zmíněná politika glasnosti, tedy procesu otevření a demokratizace veřejného prostoru. Ta se sice v Československu výrazně neprojevila (viz 1.1. Perestrojka a glasnost'), avšak způsob, jakým sledované

²⁹² ROVENSKÝ, Dušan. Před složitým jednáním. *Rudé právo*. 19. 11. 1985, roč. 65, č. 273, s. 1.

²⁹³ (ČTK). USA záměrně zkreslují fakta. *Rudé právo*. 11. 11. 1985, roč. 65, č. 266, s. 6.

²⁹⁴ JELÍNEK, Milan. Úvahy před Ženevou. *Rudé právo*. 7. 11. 1985, roč. 65, č. 263, s. 7. ISSN 0032-6569.

soudobé deníky informovaly o summitech, s nejvyšší pravděpodobností ovlivnila poměrně významně. V případě zpravodajství a především publicistiky týkající se ženevské schůzky totiž, jak bylo uvedeno, noviny ve velké míře přebíraly prostřednictvím ČTK články sovětského deníku Pravda. Ty patřily mezi nejméně objektivní a nejvíce prosovětsky zaměřené texty, jež se v československých denících k tomuto tématu objevily. S nástupem glasnosti v Sovětském svazu se však charakteristika těchto článků změnila – zvýšila se jejich objektivita a vyváženost. Pro československá média, kde se tato politika nestihla příliš projevit, tím však komentáře sovětských novin zřejmě ztratily na zajímavosti, neboť již nesplňovaly požadavky komunistické žurnalistiky (viz 1.2. Předpojatost médií a propaganda). To bylo pravděpodobně příčinou, proč sledované deníky upustily od praktiky přejímání článků ze sovětského listu Pravda, což mělo za následek, že se zobrazení moskevského summitu v porovnání se schůzkou v Ženevě stalo vyváženějším a méně předpojatým.

Dalším faktorem, který měl bezesporu vliv na zobrazení schůzek, byla změna kontextu, v němž se oba summity odehrávaly. Ženevský summit byl první schůzkou této důležitosti po mnoha letech, a žádná ze zúčastněných stran si nemohla být jistá, jaký tah lze od soupeře očekávat. Proto zde zřejmě existovala snaha zneprátelenou velmoc poškodit a získat tak komparativní výhodu, k čemuž sloužily mimo jiné právě hromadné sdělovací prostředky. Média navíc v uvedené rétorice mohla navazovat na předchozí praxi. I proto bylo za nejdůležitější výsledek summitu považováno právě omezení nepřátelské rétoriky a pokusů o poškození reputace druhé strany²⁹⁶. Situace v Moskvě byla v tomto směru velmi odlišná. Před Sovětským svazem i Spojenými státy již díky předchozím summitům ležel důkaz, že s druhou stranou je možné vyjednávat a také se dohodnout. Vzájemná spolupráce navíc již přinesla hmatatelný výsledek v podobě smlouvy o omezení jaderných zbraní. Kromě toho v prosovětsky orientovaných médiích došlo k výraznému omezení „démonizace“ osoby Ronalda Reagana. Není tedy překvapivé, že zobrazení obou zúčastněných stran ve sledovaných denících se výrazně posunulo.

Kromě těchto skutečností měla na posun v zobrazení jednotlivých schůzek vliv celá řada dílčích faktorů, jejichž podíl však nelze jednoznačně určit. Mohlo se jednat o

²⁹⁵ (ČTK). Částečný pokrok v dialogu. *Zemědělské noviny*. 31. 5. 1988, roč. 44, č. 126, s. 1-2.

²⁹⁶ MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev*, s. 241.

důsledky částečných změn v politice a na mediální scéně Československa, Sovětského svazu a USA, ale například i o personální změny v redakcích sledovaných deníků. Vzhledem k povaze zdrojových dat a množství možných faktorů však nelze jednotlivé skutečnosti ovlivňujících zobrazení schůzek s dostatečnou přesností identifikovat. Jakýkoliv pokus o interpretaci jejich důsledků by tak byl pouhou spekulací. U hlavních uvedených faktorů ale můžeme s vysokou mírou pravděpodobnosti říci, že se skutečně jedná o nejvýznamnější vlivy.

3. Závěr

Z analýzy způsobu, jak dobový československý tisk zobrazoval ženevský a moskevský summit, vyplývá, že se jeho přístup postupně vyvíjel. Ráz, jakým o schůzkách referoval, byl v případě každé z nich odlišný. Na základě toho se měnila i prezentace Spojených států a Sovětského svazu či celkové dodržování žurnalistických pravidel a etických hodnot.

V případě ženevské schůzky československá soudobá periodika tato zmíněná pravidla ještě zcela ignorovala a nedostatky v oblasti vyváženosti a objektivity se objevovaly s určitými výjimkami i v případě zpravodajství. Zcela v souladu s očekáváním vyplývajícím z rešerše v odborné literatuře dostávala před seriózními informacemi o summitu přednost ideologie. Několikrát jsme zjistili, že právě vyváženosti se sledované deníky drží pouze formálně – obě velmoci účastníci se ženevského summitu dostávaly přiřazen stejný prostor, avšak Spojené státy pouze pro účely negativní prezentace, zatímco role Sovětského svazu byla prezentována jako čistě pozitivní. Podobně si všechny tři sledované deníky počínaly i při práci gatekeepera. Nejčastějším zdrojem článků uveřejněných ve světovém tisku byl prostřednictvím ČTK sovětský list Pravda. Komentáře přebírané z amerických novin naopak byly pečlivě vybírány, aby odpovídaly negativnímu obrazu USA a podporovaly ve čtenářích domněnku, že velmoc si přeje zbrojení, respektive válku. Zájem československých médií se tak točil především kolem hlavního bodu jednání, tedy jaderného odzbrojení a potažmo i amerického programu Hvězdných válek. Tato témata nahrávala propagandě, protože umožňovala novinářům vykreslit Sovětský svaz jako mírovou velmoc a USA jako agresora.

Další způsob ovlivňování čtenářů představovala záměna subjektivních názorů za objektivní skutečnosti. V mnoha komentářích, ale i ve zpravodajství, jsme našli charakteristiky obou státníků, které vyznívají zcela protikladně, pochopitelně ve prospěch Sovětského svazu. Často docházelo ke vkládání nevyřčených vět do úst Ronalda Reagana i jiných zástupců Spojených států - tento fenomén je nejzřetelnější v úvodních Rudého práva. Nestranné zprávy o dění na ženevské schůzce lze nalézt jen u textů, které přinášely výhradně faktické informace o průběhu schůzek, případně informace zvyšující význam tohoto vrcholného setkání.

Historické publikace považují za nejdůležitější výsledek ženevského summitu omezení nepřátelské rétoriky a pokusů o poškození reputace druhé strany, nicméně ze soudobých československých deníků lze na tento posun ve vztazích mezi oběma velmocemi usuzovat až během setkání v Moskvě. Obsahy československých periodik týkající se moskevského summitu můžeme totiž převážně hodnotit jako objektivní, vyvážené a zbavené ideologie. Nový trend se projevil především ve zpravodajství – pravidlu vyváženosti odpovídaly jak jednotlivé zprávy, tak celkové zobrazení summitu. Obě zúčastněné strany dostávaly v novinách obvykle přiřazen přibližně stejný prostor a jejich prohlášením byla přidělována odpovídající důležitost. Úvodníky se potom obecně spíše vyhýbaly otevřené kritice.

Nelze jednoznačně určit příčiny, které k výše popisovanému vývoji vedly. S nejvyšší pravděpodobností jej však ovlivnila sovětská politika glasnosti. Její hlavní cíl představovala demokratizace společnosti a zavedení svobody slova, což mělo výrazný dopad především na mediální sféru. Přestože se toto směřování v Československu příliš neprojevilo, vzhledem ke změnám v sovětských sdělovacích prostředcích a k praktice přebírání jejich textů v československých novinách lze téměř s jistotou říci, že glasnost měla na rozdíly v zobrazení summitů významný nepřímý vliv. Zatímco v případě ženevské schůzky noviny ve velké míře přebíraly články ze sovětských médií, jež patřily mezi nejméně objektivní publikované texty, při informování o moskevském summitu se v československých denících již takové články neobjevily.

Druhým důležitým faktorem byla bezesporu změna kontextu, v němž se summitu odehrávaly. První schůzka probíhala v nepřátelské atmosféře, kdy obě soupeřící velmoci (a tedy ani noviny) nevěděly, co mohou od druhé strany očekávat. Média tak nadále budovala negativní obraz rivala. Během schůzky v Moskvě už byla situace jiná. Díky předchozím summitům přestal sovětský blok na USA pohlížet pouze jako na nepřítele a začal připouštět možnost určité formy „partnerství“. Negativní rétorika a propaganda proto opadla i v tisku, a to v podstatě ve všech ohledech.

Interpretace dalších možných faktorů by však byla pouhou spekulací. Z analýzy obsahů sledovaných periodik v daném období můžeme pouze s jistotou říci, že ke změně došlo, a že uvedený posun byl velmi výrazný. Zatímco v případě ženevské schůzky se dobový tisk v rámci publicistiky i zpravodajství jednoznačně stavěl na stranu

SSSR, o tři roky později během moskevského summitu se již v novinách objevovaly texty převážně objektivní.

Resumé

Z analýzy novinových obsahů v dobovém tisku jsme zjistili, že mezi ženevským a moskevským summitem došlo k výraznému posunu v zobrazení. Způsob, jakým o schůzkách československá periodika referovala, se v obou případech značně lišil. Hlavním projevem zmíněného posunu byla změna prezentace Spojených států a Sovětského svazu a příklon k dodržování pravidel nezávislé žurnalistiky včetně etických hodnot.

V praktické části jsme uvedli do praxe jednotlivé aspekty rozebírané v části teoretické. Dobový tisk si, především v případě ženevského summitu, počínal v souladu s požadavky kladenými na média komunistickým režimem. Oproti reálnému významu schůzek, který popisuje odborná literatura, se zaměřoval především na témata, která bylo možné použít v rámci prosovětské propagandy – tedy politiku odzbrojování a americký program Hvězdných válek. Na samotných obsazích lze pozorovat i uváděný přínos ženevského summitu, kterým byla změna vzájemného přístupu obou velmocí, respektive změna vnímání Spojených států ze strany východního bloku, a omezení nepřátelské rétoriky.

V rámci zobrazení Ženevské schůzky jsme se setkali s celou řadou projevů předpojatosti a neobjektivity v soudobých médiích – s nevyvážeností, tendenčností, manipulací se čtenářem (propagandou), dezinterpretací a podobně. Při studiu zobrazení summitu v Moskvě jsme potom zaznamenali určité uvolnění a posun k zásadám objektivní demokratické žurnalistiky. Kromě jiného jsme zjistili i to, že Gorbačovova politika glasnosti se v této souvislosti s nejvyšší pravděpodobností výrazně projevila i v československém mediálním prostředí, a to především zprostředkovaně při přejímání textů ze zahraničního (v tomto případě sovětského) tisku.

Summary

Through the content analysis of the contemporary newspapers we have found that there had been a significant development in the presentation of the respective summit meeting. Czechoslovakian periodicals informed about each summit meeting in a substantially different way. The main manifestation of the aforementioned development was a change in the presentation of the USA and the USSR and an inclination to abiding by the rules of independent journalism, including the ethic standards.

In the practical part we have put in practice the respective aspects analyzed in the theory section. The contemporary press, especially in the case of the Geneva summit meeting, abided by the requirements of the communist regime. In contradiction with the real importance of the summit meeting described in the specialized literature it focused mainly on topics, which could have been used as a part of pro-Soviet propaganda, that is the disarmament policy and the American program of Star Wars. Furthermore, from the media contents it is possible to see the mentioned contribution of the Geneva summit meeting, which constitutes the change in the mutual relations of the superpowers, or more precisely a change in the perception of the United States in the eastern bloc, and a decline in hostile rhetoric.

In the presentation of the Geneva summit meeting in the contemporary media we have found a number of manifestations of bias and unfairness – namely unbalance, viewiness, manipulation with the reader (propaganda), misinterpretation etc. During the analysis of the presentation of the Moscow summit meeting we have found certain disengagement and a progress toward objective democratic journalism. Among other things we have found that Gorbachev's policy of Glasnost almost certainly significantly manifested itself even in Czechoslovakian media environment; mainly indirectly by taking over the articles in foreign (Soviet) press.

Literatura a prameny

Monografie

D'SOUZA, Dinesh. *Ronald Reagan: jak se obyčejný muž stal neobyčejným vůdcem.*

Brno: Barrister & Principal, 2004. 262 s. ISBN 80-86598-24-1.

Editors of Time Magazine. *Mikhail S. Gorbachev: An Intimate Biography.* New York:

Time, c1998. 264 s. ISBN 0-451-15700-1.

FRIEDMAN, Norman. *Studená válka.* Brno: CP Books, 2005. 64 s. ISBN 80-251-0627-

6.

GADDIS, John Lewis. *Studená válka.* Praha: Sloart, 2006. 278 s. ISBN 80-7209-843-

8.

GORBACHEV, Mikhail. *Perestroika: New Thinking for Our Country and the World.*

New York: Harper and Row, 1987. 254 s. ISBN 0-06-039085-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace.* Praha: Portál, 2005. 407

s. ISBN 80-7367-040-2.

HUDEC, Vladimír. *Úvod do teorie žurnalistiky.* Praha: Novinář, 1982. 263 s. Bez

ISBN.

JIRÁK, Jan; KÖPPLOVÁ, Barbara. *Média a společnost.* Praha: Portál, 2007. 207 s.

ISBN 978-80-7367-287-4.

MEDVEDEV, Zhores. *Gorbachev.* Oxford: B. Blackwell, 1988. 369 s. ISBN 0-631-

15588-0.

MURRAY, Donald. *Demokracie despotů.* Praha: G plus G, 1997. 248 s. ISBN 80-

86103-05-6.

- NOVOTNÁ, Jiřina. *Pojmenování „perestrojka“ a „glasnost“ v kontextu naší žurnalistiky*. Praha: Čs. rozhlas, 1987. 16 s. Pro vnitřní potřebu.
- OSVALDOVÁ, Barbora; HALADA, Jan. *Praktická encyklopedie žurnalistiky a marketingové komunikace*. Praha: Libri, 2007. 263 s. ISBN 978-80-7277-266-7.
- POLDAUF, Ivan. *Velký česko-anglický slovník*. Čelákovice: WD Publications, 1986. 1188 s. ISBN 80-902180-3-2.
- PUMPJANSKIJ, Aleksandr. *Jak to bylo v Reykjavíku*. Praha: Naše vojsko, 1987. 121 s. bez ISBN.
- REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. 327 s. ISBN 80-7178-926-7.
- Smlouva číslo jedna*. Praha: Rudé právo, 1988. 195 s. bez ISBN.
- SPARKS, Colin. *Communism, Capitalism and the Mass Media*. London: SAGE Publications Ltd., 1998. 214 s. ISBN 0-7619-5075-3.
- SUCHÝ, Petr. *Reagan a říše zla: vývoj americké zahraniční politiky a vztahů mezi supervelmocemi v letech 1981-1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2004. 283 s. ISBN 80-7325-046-2.
- TRUNEČKOVÁ, Ludmila. *Tiskové agentury*. Praha: Karolinum, 1997. 109 s. ISBN 80-7184-459-4.
- USSR-USA SUMMIT Moscow*. Moscow: Novosti, 1988. 137 s. bez ISBN.
- Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích*. Praha: Nakladatelský dům OP, 1996-. 4 sv. 2944 s. ISBN 80-85841-17-7.

Sborníky

BITTMAN, Ladislav; SYMŮNKOVÁ, Hermenegilda. *Manipulátoři: o technikách bojů lži proti pravdě a nenávisti proti lásce*. Praha: Karolinum, 1992. 253 s. ISBN 80-7066-621-8.

Elektronické zdroje

Syndikát novinářů ČR (1998). Syndikát novinářů České republiky | Etika: Etický kodex novináře [online]. [cit. 2010-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://syndikat-novinaru.cz/1/5/36/etika/eticky-kodex>>.

KONČELÍK, Jakub. Cenzura. In KOCIAN, Jiří. *Slovníková příručka k československým dějinám 1948-1989* [online]. Elektronická publikace, 2006, [cit. 2010-05-03]. Dostupné z WWW: <http://www.usd.cas.cz/UserFiles/File/Publikace/Prirucka48_89.pdf>.

Periodika

ÚV KSČ. *Rudé právo*. Roč. 65, Praha: Rudé právo, 1985. ISSN 0032-6569.

ÚV KSČ. *Rudé právo*. Roč. 68, Praha: Rudé právo, 1988. ISSN 0032-6569.

Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR. *Zemědělské noviny*. Roč. 41, Praha: Rudé právo, 1985. ISSN 0139-5777.

Ministerstvo zemědělství a výživy ČSR. *Zemědělské noviny*. Roč. 44, Praha: Rudé právo, 1988. ISSN 0139-5777.

Československá strana socialistická. *Svobodné slovo*. Roč. 41, Praha: Rudé právo, 1985. ISSN 0231-732X.

Československá strana socialistická. *Svobodné slovo*. Roč. 44, Praha: Rudé právo, 1988.
ISSN 0231-732X.

Legislativa

Československá socialistická republika. Zákon o Československé tiskové kanceláři. In
Sbírka zákonů České socialistické republiky. 1965, částka 51, č. 123, s.
705-706. Dostupný také z WWW: <[http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-
zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1380](http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=1380)>.

Seznam příloh

**Příloha č. 1: Ženeva 1985 – Rudé právo – zpravodajské a publicistické útvary
vydané ve sledovaném období (seznam)**

**Příloha č. 2: Ženeva 1985 – Zemědělské noviny – zpravodajské a publicistické
útvary vydané ve sledovaném období (seznam)**

**Příloha č. 3: Ženeva 1985 – Svobodné slovo – zpravodajské a publicistické útvary
vydané ve sledovaném období (seznam)**

**Příloha č. 4: Moskva 1988 – Rudé právo – zpravodajské a publicistické útvary
vydané ve sledovaném období (seznam)**

**Příloha č. 5: Moskva 1988 – Zemědělské noviny – zpravodajské a publicistické
útvary vydané ve sledovaném období (seznam)**

**Příloha č. 6: Moskva 1988 – Svobodné slovo – zpravodajské a publicistické útvary
vydané ve sledovaném období (seznam)**

Přílohy

Příloha č. 1: Ženeva 1985 – Rudé právo – zpravodajské a publicistické útvary vydané ve sledovaném období (seznam)

Datum	Strany	Útvar	Zdroj/Autor	Číslo	Titulek
7. 11. 1985	6	zpráva	ČTK	263	Zachovat to, čeho bylo dosaženo v oblasti omezení strategických zbraní
7. 11. 1985	7	komentář	Milan Jelínek	263	Úvahy před Ženevou
8. 11. 1985	1, 7	zpráva	ČTK, ZR	264	Usilujeme o mírové dohody
8. 11. 1985	7	komentář	Zdeněk Porybný	264	Snižují význam schůzky
11. 11. 1985	6	zpráva	ČTK	266	USA záměrně zkreslují fakta
13. 11. 1985	7	zpráva	ČTK, ZR	268	Na čtyři tisíce novinářů
14. 11. 1985	1, 6	zpráva	ČTK	269	Uzavřít zbraním dveře do vesmíru
14. 11. 1985	7	zpráva	ČTK	269	Pochybnosti R. Reagana
15. 11. 1985	1	úvodník	nesignováno	270	Před ženevským dialogem
16. 11. 1985	7	zpráva	ČTK	271	Žádné nové podněty
18. 11. 1985	1, 6	zpráva	Dušan Rovenský	272	Ženeva ve středu pozornosti
18. 11. 1985	6	zpráva	ČTK	272	Moskva: Analýza amerického přístupu
18. 11. 1985	6	komentář	Zdeněk Porybný	272	Washington: Bouře ve sklenici vody
19. 11. 1985	1, 7	zpráva	ČTK, ZR	273	Odvrátit hrozbu jaderné války, zajistit plodnou spolupráci
19. 11. 1985	1	komentář	Dušan Rovenský	273	Před složitým jednáním
20. 11. 1985	1, 7	zpráva	Dušan Rovenský	274	Sovětsko-americké setkání na nejvyšší úrovni zahájeno
20. 11. 1985	7	zpráva	Zdeněk Porybný	274	Neskrývané obavy
21. 11. 1985	1	zpráva	Dušan Rovenský	275	Otevřené, věcné rozhovory

Bakalářská práce

22. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK, ZR	276	Nejzávažnější úkol – zajistit trvalý spolehlivý mír na Zemi i ve vesmíru
22. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK	276	Společné sovětsko-americké prohlášení
22. 11. 1985	3, 4	zpráva	ČTK	276	Tisková konference Michaila Gorbačova v Ženevě
22. 11. 1985	4	komentář	Dušan Rovenský	276	První krok
22. 11. 1985	7	zpráva	ZR	276	Pozitivní posun
22. 11. 1985	7	zpráva	ČTK	276	Tisková konference G. Shultze
23. 11. 1985	1	úvodník	nesignováno	277	V životním zájmu celého světa
23. 11. 1985	2	zpráva	Ladislav Bulíček	277	Nad zprávami ze Ženevy
23. 11. 1985	7	zpráva	Zdeněk Porybný	277	Reagan v Kongresu o ženevské schůzce
23. 11. 1985	7	zpráva	zprav., ČTK, ZR	277	Výchozí bod porozumění
25. 11. 1985	1	zpráva	Růžena Sedláková	278	Nad zprávami ze Ženevy
25. 11. 1985	6	zpráva	zprav., ČTK, ZR	278	Začátek složité cesty
25. 11. 1985	6	zpráva	ČTK	278	Americký generál spokojen
25. 11. 1985	7	zpráva	Josef Vlček	278	Pro mír na Zemi i v kosmu
26. 11. 1985	1, 7	zpráva	ČTK	279	Politické byro ÚV KSSS o výsledcích ženevské schůzky
26. 11. 1985	1	zpráva	Walter Šebesta	279	Nad zprávami ze Ženevy
26. 11. 1985	6	zpráva	ZR	279	Kohl advokátem ‚hvězdných válek‘
26. 11. 1985	7	zpráva	Zdeněk Porybný	279	USA po setkání v Ženevě
27. 11. 1985	1	zpráva	Vasil' Ferko	280	Nad zprávami ze Ženevy
27. 11. 1985	7	zpráva	ČTK	280	Světová rada míru k Ženevě
28. 11. 1985	1	zpráva	Zdeněk Jelínek	281	Nad zprávami ze Ženevy
28. 11. 1985	6, 7	zpráva	ČTK	281	Vystoupení M. Gorbačova na zasedání Nejvyššího sovětu
29. 11. 1985	7	komentář	Dušan Rovenský	282	Jasná, principiální stanoviska
30. 11. 1985	7	zpráva	ČTK	283	Usilovat o aktivní dialog

Bakalářská práce

30. 11. 1985	7	zpráva	Miroslav Courton	283	Týden ve světě
30. 11. 1985	7	zpráva	ČTK	283	List Pravda: USA se snaží okleštit smysl Ženevy
10. 12. 1985	7	zpráva	ČTK	291	Duch Ženevy i na Korejský poloostrov

Příloha č. 2: Ženeva 1985 – Zemědělské noviny – zpravodajské a publicistické útvary vydané ve sledovaném období (seznam)

Datum	Strany	Útvar	Zdroj/Autor	Číslo	Titulek
5. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	261	K Interview Ronalda Reagana
11. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	266	Koncepce z „pozice síly“
14. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK	269	Pod jednou evropskou střešou
14. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	269	Cesta bezpečnosti vede jen přes odzbrojení
15. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	270	Nepromarnit historickou příležitost
15. 11. 1985	2	komentář	Vladimír Till	270	Před branami Ženevy
15. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	270	Je čas k mírovému budování
16. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	271	Mimořádný význam setkání
16. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	271	Před odjezdem do Ženevy
18. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK	272	Před vrcholnou schůzkou v Ženevě
18. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	272	Rozpor slov a činů
19. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK	273	M. Gorbačov uvítán v Ženevě
20. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK	274	Sovětsko-americké rozhovory zahájeny
21. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK	275	Druhý den ženevských rozhovorů
22. 11. 1985	1, 2, 3	zpráva	ČTK	276	Závěr ženevských rozhovorů
22. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK	276	Společné sovětsko-americké prohlášení
23. 11. 1985	1	úvodník	nesignováno	277	Umění žít spolu

Bakalářská práce

23. 11. 1985	1, 2	zpráva	ZN	277	Dva dny ve prospěch míru
23. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	277	Kladné ocenění vrcholné schůzky
25. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	278	Počátek dialogu
25. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	278	Krok k lepším vztahům
25. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	278	Příležitost se nesmí promarnit
26. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	279	Dvojí ohlasy
26. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	279	Plný souhlas s činností v Ženevě
27. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	280	Přibývá varovných hlasů
28. 11. 1985	1, 2, 3	zpráva	ČTK	281	Národy světa očekávají další pokrok
28. 11. 1985	3	zpráva	ČTK	281	Usnesení Nejvyššího sovětu SSSR
29. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	282	Začátek nové etapy v mezinárodních vztazích
2. 12. 1985	2	zpráva	ČTK	284	O ženevské schůzce
3. 12. 1985	2	zpráva	ČTK	285	Jak to bylo v Ženevě
4. 12. 1985	2	zpráva	ČTK	286	Už dialog je stabilizujícím prvkem

Příloha č. 3: Ženeva 1985 – Svobodné slovo – zpravodajské a publicistické útvary vydané ve sledovaném období (seznam)

Datum	Strany	Útvar	Zdroj/Autor	Číslo	Titulek
5. 11. 1985	2	zpráva	ČTK	261	Rozporuplná slova amerického prezidenta
9. 11. 1985	3	komentář	ČT	265	Odpovědi plné rozporů
13. 11. 1985	2	zpráva	ZČ	268	Svět hledí k Ženevě
14. 11. 1985	1, 2	zpráva	nesignováno	269	Nejdůležitější úkol – mír
14. 11. 1985	2	zpráva	nesignováno	269	R. Reagan o Ženevě
16. 11. 1985	2	zpráva	ZČ	271	Před odletem do Ženevy
18. 11. 1985	1, 2	zpráva	nesignováno	272	Přípravy vrcholí

Bakalářská práce

19. 11. 1985	1, 2	zpráva	ZČ	273	Celý svět hledí k Ženevě
20. 11. 1985	1, 2	zpráva	ZČ	274	ZAHÁJENÍ DIALOGU
21. 11. 1985	1, 2	zpráva	zprav. ČTK	275	DRUHÝ ŽENEVSKÝ DEN
22. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČTK	276	Oficiální akt v Ženevě
22. 11. 1985	1, 3	zpráva	ČTK	276	Společné prohlášení SSSR- USA
22. 11. 1985	2	zpráva	ČT	276	Ohlasy vrcholné schůzky
22. 11. 1985	3, 4	zpráva	ČTK	276	ZDRAVÝ ROZUM MUSÍ ZVÍTĚZIT
23. 11. 1985	2	zpráva	ZČ	277	Dva dny ve prospěch míru
23. 11. 1985	2	zpráva	nesignováno	277	R. Reagan k Ženevě
23. 11. 1985	2	komentář	Jana Šmídová	277	Na konec týdne
25. 11. 1985	1, 2	zpráva	ČT	278	Celosvětový ohlas
26. 11. 1985	1	zpráva	ČT	279	První krok na dlouhé cestě
26. 11. 1985	1, 2	zpráva	nesignováno	279	Nad závěry Ženevy
28. 11. 1985	2, 3	zpráva	nesignováno	281	Trvalé úsilí SSSR o mír a spolupráci
29. 11. 1985	2	zpráva	ZČ	282	Výzva Bílému domu
29. 11. 1985	2	komentář	Spartak Beglov	282	Po schůzce v Ženevě
30. 11. 1985	6	komentář	Vojtěch Hueber	283	Na konec týdne

Příloha č. 4: Moskva 1988 – Rudé právo – zpravodajské a publicistické útvary vydané ve sledovaném období (seznam)

Datum	Strany	Útvar	Zdroj/Autor	Číslo	Titulek
18. 5. 1988	1	zpráva	zprav. ČTK	115	Akreditovalo se již 3000 novinářů
19. 5. 1988	7	zpráva	ČTK	116	Prezident Reagan vyzývá k ratifikaci
25. 5. 1988	7	zpráva	Zdeněk Porybný	121	Pět setkání Gorbačov–Reagan
26. 5. 1988	1, 7	zpráva	Zdeněk Porybný	122	R. Reagan na cestě na vrcholnou schůzku
27. 5. 1988	1	úvodník	nesignováno	123	Před moskevskou schůzkou

Bakalářská práce

28. 5. 1988	1, 7	zpráva	ČTK	124	Senát ratifikoval
30. 5. 1988	1	úvodník	nesignováno	125	Ratifikováno!
30. 5. 1988	1, 2	zpráva	zprav., ČTK	125	Zahájena sovětsko-americká jednání
30. 5. 1988	1	zpráva	ČTK	125	Také Nejvyšší sovět řekl ANO
30. 5. 1988	2	zpráva	ZR	125	Rozhovor pro sovětskou televizi
30. 5. 1988	2	komentář	Milan Jelínek	125	Prezident je rád, velmi...
31. 5. 1988	1, 2	zpráva	zprav., ČTK	126	Odzbrojení – jádro rozhovorů
31. 5. 1988	2	komentář	Zdeněk Porybný	126	Hledá se slovo
31. 5. 1988	3	komentář	Milan Jelínek	126	O důvěře a porozumění
31. 5. 1988	3	zpráva	nesignováno	126	Zahraniční tisk 30. května 1988
1. 6. 1988	1, 2	zpráva	zprav., ČTK	127	Desítka dokumentů
1. 6. 1988	1	zpráva	ZR	127	Přímý přenos z Moskvy
1. 6. 1988	3	komentář	Zdeněk Porybný	127	Tři věty a jedno slovo
2. 6. 1988	1, 2	zpráva	zprav., ČTK	128	Zlatý hřeb vrcholné schůzky v Moskvě – Vstoupila v platnost první odzbrojovací smlouva mezi Sovětským svazem a USA
2. 6. 1988	2	zpráva	TASS	128	Rozhovory pod širým nebem
2. 6. 1988	2	komentář	Zdeněk Porybný	128	Malé nadšení pro kazatele
2. 6. 1988	2	komentář	Milan Jelínek	128	Možná by chtěli, ale...
2. 6. 1988	3	zpráva	ČTK	128	Společné sovětsko-americké prohlášení
2. 6. 1988	4	zpráva	zprav. ČTK	128	Tisková konference Michaila Gorbačova
2. 6. 1988	4	zpráva	ZR	128	Tisková konference Ronalda Reagana
3. 6. 1988	1	úvodník	nesignováno	129	Hodnota dialogu
3. 6. 1988	1, 2	zpráva	zprav., ČTK	129	Učit se žít společně
3. 6. 1988	2	rozhovor	ČTK	129	Odpovědi na otázky novinářů
3. 6. 1988	2	zpráva	ZV	129	O výsledcích moskevské schůzky

Bakalářská práce

4. 6. 1988	7	zpráva	Zdeněk Vilímeck	130	Svět možná vstupuje do „nové etapy“
6. 6. 1988	6	zpráva	ČTK	131	Historická událost
7. 6. 1988	1	zpráva	ČTK	132	O výsledcích moskevské schůzky
8. 6. 1988	1	zpráva	Miroslav Fládr	133	Jak budou probíhat inspekce
10. 6. 1988	7	zpráva	KU	135	Motorem jsou schůzky SSSR-USA

Příloha č. 5: Moskva 1988 – Zemědělské noviny – zpravodajské a publicistické útvary vydané ve sledovaném období (seznam)

Datum	Strany	Útvar	Zdroj/Autor	Číslo	Titulek
18. 5. 1988	2	zpráva	ČTK	115	Z tiskové konference v Moskvě
20. 5. 1988	2	zpráva	ČTK	117	Zmařen pokus zadržet ratifikaci
20. 5. 1988	2	zpráva	ČTK	117	Moskva před vrcholnou schůzkou
21. 5. 1988	2	zpráva	ČTK	118	R. Byrd o smlouvě
23. 5. 1988	2, 3	rozhovor	ČTK	119	Interview M. Gorbačova pro Washington Post a Newsweek
24. 5. 1988	2	zpráva	ČTK	120	Doporučena ratifikace
26. 5. 1988	2	zpráva	ČTK	122	Moskva očekává prezidenta Reagana
27. 5. 1988	2	zpráva	ČTK	123	Připravují se nové významné dohody
28. 5. 1988	2	zpráva	ČTK	124	Před historickým setkáním v Moskvě
30. 5. 1988	1, 2	zpráva	ČTK	125	Sovětsko-americké setkání na nejvyšší úrovni
30. 5. 1988	1	zpráva	K. Šubrtová	125	Moskva v očekávání
31. 5. 1988	1, 2	zpráva	ČTK	126	Částečný pokrok v dialogu
31. 5. 1988	1	reportáž	K. Šubrtová	126	Moskevské střípky
1. 6. 1988	1, 2	zpráva	ČTK	127	O odzbrojení a regionálních konfliktech

Bakalářská práce

1. 6. 1988	1	reportáž	K. Šubrtová	127	Moskevské střípky
1. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	127	Proč právě setkání s „disidenty“?
2. 6. 1988	1, 2	zpráva	ČTK	128	Podpis závěrečného dokumentu setkání
2. 6. 1988	1	reportáž	K. Šubrtová	128	Vrcholné chvíle v Moskvě
2. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	128	Odpovědi M. Gorbačova na dotazy novinářů
2. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	128	Tisková konference R. Reagana
2. 6. 1988	3	zpráva	ČTK	128	Společné sovětsko-americké prohlášení o výsledcích setkání
3. 6. 1988	1	zpráva	ČTK	129	Moskva se rozloučila s americkými hosty
3. 6. 1988	1, 2	zpráva	ČTK	129	Srdečná a neformální beseda v Kremlu
3. 6. 1988	2	rozhovor	nesignováno	129	Tisková konference Michaila Gorbačova o výsledcích vrcholné schůzky
4. 6. 1988	1	úvodník	nesignováno	130	Velký kus práce
4. 6. 1988	1, 2	zpráva	ČTK	130	Vývoj správným směrem
4. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	130	R. Reagan o vrcholné schůzce
6. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	131	Dialog získal nový podnět
7. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	132	Dosáhli jsme pokroku
8. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	133	O přínosu schůzky
9. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	134	Humanitární aspekt moskevské schůzky
11. 6. 1988	3	reportáž	K. Šubrtová	136	Moskevská vrcholná schůzka zblízka
13. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	137	Odzbrojení žádá soustavnou pozornost
13. 6. 1988	2	zpráva	ČTK	137	Reagan odmítl dodatek

**Příloha č. 6: Moskva 1988 – Svobodné slovo – zpravodajské a publicistické útvary
vydané ve sledovaném období (seznam)**

Datum	Strany	Útvar	Zdroj/Autor	Číslo	Titulek
16. 5. 1988	4	zpráva	nesignováno	113	Podnět k ratifikaci
17. 5. 1988	2	zpráva	nesignováno	114	Podpora ratifikaci
19. 5. 1988	2	zpráva	nesignováno	116	Projev R. Reagana
21. 5. 1988	2	zpráva	ČT	118	Perspektiva dohody
23. 5. 1988	1, 2, 3	rozhovor	ČTK	119	Společná odpovědnost obou velmocí
23. 5. 1988	1	zpráva	nesignováno	119	R. Reagan do SSSR
23. 5. 1988	3	zpráva	nesignováno	119	Prezidentova výzva
24. 5. 1988	1	zpráva	ZČ	120	Doporučení k ratifikaci
24. 5. 1988	2	zpráva	ZČ	120	Přípravy k setkání
25. 5. 1988	2	zpráva	nesignováno	121	Odmítnutí dodatku
25. 5. 1988	2	zpráva	ZČ	121	Pět kol rozhovorů
26. 5. 1988	1	zpráva	ZČ	122	Moskva se připravuje
26. 5. 1988	2	zpráva	nesignováno	122	Do Helsink a Moskvy
28. 5. 1988	1	zpráva	ČT	124	Ratifikace schválena
28. 5. 1988	1	zpráva	nesignováno	124	R. Reagan o schůzce
30. 5. 1988	1, 2	zpráva	ZČ	125	První schůzka v Kremlu
30. 5. 1988	1	reportáž	Jana Šmídová	125	Bílý dům v srdci Moskvy
30. 5. 1988	2	zpráva	ČT	125	Ratifikace v Moskvě
31. 5. 1988	1, 2	zpráva	ČK	126	První výsledky jednání
31. 5. 1988	1	reportáž	Jana Šmídová	126	Mnoho tváří dialogu
1. 6. 1988	1, 3	zpráva	ČTK	127	Podepsány významné dokumenty
1. 6. 1988	1	reportáž	Jana Šmídová	127	Jak být při tom
1. 6. 1988	3, 5	zpráva	nesignováno	127	Slavnostní večere
2. 6. 1988	1, 4	zpráva	zprav. ČTK	128	Výměna ratifikačních listin smlouvy o likvidaci raket středního a kratšího doletu
2. 6. 1988	1, 2, 3	zpráva	ČTK	128	Společné prohlášení

Bakalářská práce

2. 6. 1988	3, 4	zpráva	zprav. ČTK	128	Tisková konference M. Gorbačova
2. 6. 1988	3	zpráva	nesignováno	128	Tisková konference Ronalda Reagana
3. 6. 1988	1, 3	zpráva	zprav. ČTK	129	Vrcholná schůzka skončila
3. 6. 1988	1, 3	zpráva	ČTK	129	Jsme hrdi na svou zemi
3. 6. 1988	1	komentář	Jana Šmídová	129	V novém ovzduší
3. 6. 1988	2	zpráva	nesignováno	129	R. Reagan v Londýně
3. 6. 1988	3	rozhovor	R	129	Z tiskové konference Michaila Gorbačova
4. 6. 1988	2	zpráva	R/ČT	130	Svět vstoupil do nové éry
4. 6. 1988	2	zpráva	ZČ	130	Jednání se spojenci
6. 6. 1988	2	zpráva	ZČ	131	Návrat do Washingtonu
7. 6. 1988	1	úvodník	R	132	Hodnota dialogu
7. 6. 1988	2	zpráva	nesignováno	132	R. Reagan o schůzce
13. 6. 1988	2	zpráva	nesign.	137	Reaganovo poselství